№ 168 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 2 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 2 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 168

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—3 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ։

Օգոստոսի 1 ից մինչև սեպտ. 1-ը 85 կ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի

համար հարկաւոր է ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ռուսաց լեզուի և գրականութեան, ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ երաժշտութեան (գործիքների վրա), նկարչութեան և մարմնամարզութեան։ Պայմանների համար դիմել՝ Էջմիածին, տեսուչ Բագրատ վարդապետին։

(օ.մ.) տ. 560. 3—1

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է

Լ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ կազմած

„ՄՇԱԿԻ“ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ (1872–1912)

Հանդերձ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Ե. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի պատկերներով։

Գիրքը բաղկացած է 132 էջից, տպված է ամենալաւ թղթի վրա եւ պարունակում է իր մէջ «Մշակի» 40 տարվայ համառօտ պատմութիւնը, բոլոր խոշոր երեւոյթների, բելլետրիստ. երկերի, նշանաւոր յօդուածների եւ այդ ժամանակամիջոցում «Մշակի» ունեցած աշխատակիցների եւ թղթակիցների անունների յիշատակութիւնը։

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում։

«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում։

ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻՆ։

(տ.) 0—13

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է

„ՄՇԱԿ“ ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ

(«Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի առիթով)

I հատոր

Բաղկացած 7+294 մեծադիր էջից, Գր. Արծրունու գրաւիւր-պատկերով։

Գինը ՄԷԿ րուբլի։

Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում։

«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում։

ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻՆ։

(տ.) 0—16

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ
ПОЛНОМѢРНЫЕ

ОБОИ

ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.

291. 50—26 (ձ. կ.)

ՇՈՒՇԻ

Մատչելի գնով «Թօփխանա» շուկայի մօտ ԾԱԽՎՈՒՄ Է Լեւոն Վարազեանի քարաշէն երկյարկանի ՏՈՒՆԸ։

Գների պայմանների մասին դիմել Շուշում Գերասիմ Խուրշուդեանին, կամ Վարազեանին՝ Պեատիգորսկում, նամակով—Провалъ, дача № 13.

(օ.մ.) տ. 499. 15—11

ԴԷՊԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ.

II

Տեսնէք թէ ինչ ոգևորութիւն էր տիրում Պետական Դումայի առաջին և երկրորդ ընտրութիւնների ժամանակ։

Հետաքրքրութեան, խրարանցման, ոգևորութեան և բազմաբնոյթ յուզմունքների մէջ էր ընտրող հասարակութիւնը։

Մարդիկ համախմբվում էին, խորհրդակցում, պայմանախօսութիւնների մէջ մտնում, ցուցակներ կազմում և տարածում, ընտրական պայքարի ալիքների մէջ նետվում, յաղթում և յաղթվում։

Բոլորին ոգևորում էր Պետական Դումայի գաղափարը։ Բոլորին համակել էին յոյսեր, սրտագրաւ և ժրպտագոյն յոյսեր։

Այո, ոսկեճաճանչ յոյսեր, թէ Պետական Դուման կը գայ թեթեւացնելու ազգային վշտերը, տասնեակ տարիներով կուտակված կարիքների ծանրագոյն բեռը։

Ամբողջ Ռուսաստանի հետ և Անդրկովկասը նետվեց պայքարի մէջ։

Պետական Դուման սկսեց գործել։

Բայց այն հանգամանքները և այն պայմանները, որոնց մէջ նա գործեց, մեծագոյն չափով կրում էին իրանց վրա անցողական շրջանի առանձնահատկութիւնները։ Պետական Դուման պէտք է բաւարարութիւն տար հասարակութեան պահանջներին և միևնոյն ժամանակ պէտք է երկիւղներ չը ներշնչէր այն ազդեցիկ շրջաններին, որոնք եղած դրութեան տէրերն էին և ձգտում էին այնպիսի կամուրջներ կառուցանել անցեալի և ներկայի միջև, որպէս զի ոչ մի կորուստ ունեցած չը լինեն կատարված փոփոխութիւնից։

Եւ Պետական Դուման կրեց իր վրա այդ ներքին ջղաձգութիւնների ծանրութիւնը։

Նա երկու անգամ արձակվեց և կազմալուծվեց, իսկ երրորդ անգամ հաւաքվելու համար անցաւ ընտրողական սիստեմի և կարգի նոր բովով, հանդէս գալով իբրև այնպիսի մի ազգային ներկայացուցչութիւն, որը այլ ևս երկիւղներ չէ ազդում ոչ ոքի։

Թէ ինչ արաւ Պետական Դուման առ հասարակ Ռուսաստանի համար, դա եղել է բազմատեսակ քննութեան առարկայ ռուսական հասարակական կարծիքի արտայայտութեան ասպարէզներում։ Պետական Դուման առանձին բաւարարութեան և գործունէութեան առիթներ չէ տուել ոչ մի շրջանի բայց շատերը գնահատել են այն հանգամանքը, որ Պետական Դուման իր երրորդ շրջանի, լիակատար հինգամեայ գործունէութեամբ սկիզբն է դրել ներկայացուցչական կառավարութեանը Ռուսաստանում և դարձրել է ազգային ժողովը կամ պարլամենտը իրական սեփականութիւն նոր ռուսական պետական կեանքի։

Իսկ յատկապէս Անդրկովկասի համար։

Ոչինչ։

Պետական Դումայի վեցամեայ գործունէութեան մէջ Անդրկովկասը համարեա թէ ոչ մի տեղ չէ բռնել դրական վերաբերմունքի հայեցակէտով։

Ճիշդ է, մի խոշոր խնդիր ստացել է նրա հաւանութիւնը, այն է՝ կալուածատիրական գիւղացիների հողաբաշխութեան և նրանց հողաբաժինների յետ գնման խնդիրը, սակայն նա էլ հազիւ-հազ կարողանալով անցնել Պետական Դումայի միջով կանգ է առել Պետական Խորհրդի մէջ և չէ ստացել օրէնքի ոյժ, ուստի դեռ ևս լուծված խնդիր չէ, որը կարողանար իր դրական բնաւորութեամբ ազդել մարդկանց մաքերի վրա և որոշ տեղ բռնել հասարակական կարծիքի մէջ։

Չը տալով դրական գործի հրապոյրներ Անդրկովկասի ազգաբնակութեան համար, Պետական Դուման միևնոյն ժամանակ յաճախ հիասթափեցրել է մեզ իր ներկայացուցիչների մի շարք այնպիսի յայտնութիւններով, որոնք միայն կարող էին վհատութիւն պատճառել մարդկանց և այն միտքը սնդել նրանց մէջ, թէ Պետական Դումայից անկարելի է շուտով սպասել այն բարիքները, որոնց երազներով մեր երկրի լաւագոյն մարդիկ ողջունել են Պետական Դումայի հաստատութիւնը համապետական կեանքի մէջ։

Եւ եթէ այսօր մենք չենք տեսնում ոգևորութիւն ընտրական գործում, անշուշտ, որոշ դեր է կատարում միւս պատճառների շարքում այն բացասական վերաբերմունքը, որ ունեցել է Պետական Դուման դէպի մեր երկրի կարիքները։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 յուլիսի

Պետերբուրգ. — Ծովային մինիստրը արժանացաւ յուլիսի 30 ին ստանալու Նորին Կայսերական Մեծութեան Թագաւոր Կայսրից հետևեալ հեռագիրը.

«Անկեղծօրէն շնորհակալ եմ ձեզանից եւ յանձնարարում եմ յայտնել նաւատորմի եւ ծովային մինիստրութեան ծառայողներին Իմ շնորհակալութիւնը արած շնորհաւորութիւնների համար»։

ՆԻԿՈԼԱՅ

—

Պետերբուրգ. — Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Գահաժառանգ Արքայորդի և Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Նիկոլայէվիչը նշանակված է 14-րդ գրենադերեան Գրուզինսկի գնդի շէֆ. գվարդիական զօրքերի և Պետերբուրգի զինուորական շրջանի գլխաւոր հրամանատար Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայէվիչը՝ 16-րդ գրուզինեան Իրկուտսկի գնդի շէֆ. գվարդիական դիվիզիայի գեներալ-լէյտենանտ Լեշը՝ Թուրքեստանի առաջին զօրաբանակի հրամանատար։

—

Պետերբուրգ. — Ժամը 4-ին Պուանկարէն իրան ուղեկցող անձանց և ֆրանսիական դեսպանի հետ միասին այցելեցին Ծարսկօյէ Սէլօ՝ Մեծ Իշխանուհի Մարիա Պաւլօվնայի պալատը և ընդունվեցին Նորին Բարձրութիւնից։ Այնտեղ ֆրանսիական հիւրերին հիւրասիրեցին թէյով։ Երեկոյեան ժամը 8-ին ֆրանսիական դեսպանի մօտ ի պատիւ Պուանկարէի հանդիսաւոր ճաշկերոյթ եղաւ, որին ներկայ էին մինիստրների խորհրդի նախագահ Կոկօվցէվը, մինիստրները, Պարիզի դեսպան Իզվօլսկին, ծովային գլխաւոր շտաբի կառավարիչը, ֆրանսիական դեսպանութեան ծառայողները և Պետական Խորհրդի անդամները։

—

Պետերբուրգ. — Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրը Գերմանիա և Աւստրիա է ուղարկել 17 հարկային տեսուչներ ուսումնասիրելու բանուորների համար հիւանդանոցային կասսաներ հիմնելու հարցը։

Գործարանային հսկողութիւնը առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրը տարածում է Կովկասի և Միջին-Ասիայի վրա։

—

Տաշկէնտ. — Սկսվեց սապեօրների զօրաբանակի մէջ պատահած անկարգութիւնների գործի քննութիւնը։ Մեղադրվողների թիւը 228 է։

—

Արխանգելսկ. — Հիւսիսային երկաթուղու Պլեսեցկայա կայարանի մօտ պատահած անտառային հրդեհը հսկայական չափեր է ընդունում։ Անտառը այրվում է երկու կողմից։ Հարևան գիւղերի բնակիչները թողնում են իրանց բնակավայրերը։ Անտառային գազանները ու որսերը հօտերով են փախչում ու թռչում դէպի ապահով տեղեր։ Արխանգելսկից ուղարկված 200 զինուորներին փոխարինելու համար նոյնքան էլ ուղարկված են Վօլօգդայից։

—

Սարագօսա. — Քարտաշները գործադուլ արին։ Նրանց միանում են միւս միութիւնները նոյնպէս։

—

Մեքսիկա. — Զապատօյի կուսակիցները գրաւեցին Էկստապանը. Փողոցներում տեղի ունեցած կռւում նրանք կոտորեցին քաղաքապահ զօրքը, մօտ 200 գիւղացիներ ու քաղաքի բնակիչներ։ Զապատիստները գնում են Տօլակի վրա։

—

Մեքսիկա. — Զապատիստները Մօրելօս շտատում Ջիատալլի մօտիկ յարձակվեցին մարդատար գնացքի վրա և սպանեցին 25 զինուոր ու 20 ուղևորներ։

—

Մանագուա. — Ապստամբները սկսեցին ռմբակոծել մայրաքաղաքը։ Կան վիրաւորված կանայք և երեխաներ։ Օտարերկրացիները պարզել են իրանց ազգային դրօշակները։

—

Ջիբրալտար. — Մարոկկօյի սուլթան Մուլայ Հաֆիզը այստեղ ժամանեց «Դիւշայլ» յածանաւով և այստեղից եւ ... գնաց Մարսէյլ։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 յուլիսի

Կ. Պոլիս. — Իրան տրված հրահանգներից դուրս եկած Ռուստէմ բէյի փոխարէն, Ցէտինիէի դեսպան է նշանակված Բուդապեշտի հիւպատոս Ֆահրեդդինը։

Երկրաշարժից սպանվածների և վիրաւորվածների թիւը 3000-ից աւելի է։

—

Ռակիւբ. — Իրանց առաջադրած պահանջների ընդունվելու մասին պատասխան չը ստանալով, ալբանացիները առանց որևէ արգելքի սկսեցին քաղաք մտնել։

—

Հռոմ. — Ալէքսանդրիայի մօտիկ իտալական մի յածանաւ կանգնեցրեց ռումինական «Կարօլ» շոգենաւը և խուզարկութեան ենթարկեց։ Ուղևորներից երեքին, որոնց ընդունեցին թիւրք օֆիցէրների տեղ, գերի տարան։ Նոյն տեղում իտալական նաւը բռնեց թիւրքական մի նաւ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ո՞Վ Է ՄԵՂԱՒՈՐԸ

Երևի, ընթերցող, երբեմն աչքի էք անցնում հայ լրագիրների էջերում խոշոր տառերով տպագրվող ծխ. դպրոցների հոգաբարձութեան և տարագիր ուսուցիչների յայտարարութիւնները, որոնցից մէկն իր այդ յայտարարութեամբ տեղ է առաջարկում, իսկ միւսն էլ՝ իր խոնարհ ծառայութիւնը…

Այո, անշուշտ կարդացած կը լինէք և կը շարունակէք նոյնը կարդալ մինչև հոկտեմբեր ամիսը, գուցէ մի քիչ էլ դենը, որովհետև ծխ. դպրոցների համար ուսուցչական խումբ կազմելը մեր հայ իրականութեան մէջ աւելի դժուար է, քան սահմանադրական երկիրներում՝ մինիստրութիւն կազմելը։

Եւ այսպէս տարիներ շարունակ, ամեն ամառ կրկնվում է ուսուցչական խումբ կազմելու կռիւը հոգաբարձուների համար, իսկ պաշտօնատեղ գտնելու ցաւը՝ ուսուցիչների համար։

Եւ այսպիսի աննորմալ վիճակը արդէն օրէնքի ոյժ է ստանում դպրոցական կեանքում, և, ամենքն էլ հաշտված այդ կացութեան հետ, վարժապետները իրար ձեռքից են պաշտօն խլում ծենոնտու պայմաններ առաջարկելով, իսկ հոգաբարձուներն էլ դպրոցներից ուսուցիչներ՝ դասագինը մինիմումի հասցնելով։

Վարձող հոգաբարձուներն ու վարձվող ուսուցիչները այսպիսի գլխիվայր գործելակերպի վնասներն ու չարիքները այլևս չեն զգում. Նրանց համար դարձել է սովորական երևոյթ. ոչ-շահագրգռվածները միայն կարող են տեսնել այդ գործելակերպի աւերումները, սակայն դժբաղդաբար այդպիսիներն էլ զբաղված են իրանց առօրեայ հոգսերով, հասարակական այսպիսի խնդիրներով չեն հետաքրքրվում, իսկ հետաքրքրվող սրտացաւ և բանիմաց անհատներն էլ՝ զզված հոգաբարձուների և ուսուցիչների ստեղծած այս աջաբսանդալից, հեռու են քաշվել ասպարէզից, թողնելով այդ այն մարդկանց, որոնք գրպանի շահից դուրս՝ ուրիշ ոչինչ չեն ընդունում։

Մարդիկ հոգաբարձու են դառնում նրա համար, որ տեղ տան իրանց տղերանց, խնամիներին, ազգականներին. երեցփոխ են դառնում նրա համար, որ հնարաւոր դէպքում չը մոռանան իրանց գրպանը. ուսուցիչ են դառնում նրա համար, որ հաց ունենան։ Մի խօսքով՝ այդպիսիները գաղափար, բարեխղճութիւն, ազնւութիւն, պարտականութիւն չեն ընդունում. «ամենայն ինչ գրպանն իմ», ահա այս է դրանց դէվիզը, ի հարկէ, միայն վարագուրված յիշածս հասկացողութիւնների տակ։

Միթէ ուսուցիչը բարեխիղճ կարող է լինել, երբ նա 18 դասի փոխարէն՝ 30—32 դաս է աւանդում շաբաթական՝ 300—400 րուբլի ռոճիկով։ Միթէ հոգաբարձուն պարտաճանաչ կարող է լինել, երբ այն ուսուցչին է հրաւիրում, որը համաձայնվում է 30 դասը 15 րուբլի դասագնով աւանդել։

Միթէ էժան մսից լաւ արգանակ կարելի է ստանալ։

Ու... —յաղրսի փաստերը ապացուցանում են, որ մէկը հոգաբարձու է դարձել անունի և գիրքի համար, իսկ միւսը վարժապետ՝ անհեթեթ ատամոքսի պահանջին բաւականութիւն տալու նպատակով։

Եւ ինչ է այսօր այդ աղաղակող փաստերի հետեւանքը ներկայացնում. այն՝ որ հոգաբարձուները իրանց պաշտօնը պարապ վախտի խաղալիք դարձրած՝ ձրի ազգասիրութիւն են անում, դպրոցների համար եկամուտներ չեն որոնում և եթէ մի բան էլ անում են, այնքան անհեռատես, որ ունքը շինելու տեղ՝ աչքն են հանում, ծախականներին խրտնացնում և դպրոցը փակման վտանգի ենթարկում, նեղն ընկած ժամանակ էլ էժան վարժապետներ հրաւիրում, 30—35 դաս առաջարկում, աւագ-ուսուցիչ կամ ուսուցիչ հրաւիրում տէրացուի պարտականութիւնով։ Իսկ վարձվող վարժապետներն էլ լինում են կեանքի մէջ անաջողակներ, թերուսներ, հացի ծառից ընկածներ, չարչիներ, տէրացուներ տէր-Թօդիկեան մեթօդով, համբակներ մինչև այն աստիճան, որ աշխարհագրութեան ուսուցիչը առանց գետի հովիտ չէ ընդունում, կենդանաբանութեան ուսուցիչը պնդում է, թէ մեղուները կնճիթով են խայթում, ուղղագրութիւն չիմացող վարժապետը իր չիմացածը անխալ ուղղագրութիւն համարում, մանկավարժական ժողովներում այդպիսի անհեթեթութիւններ պաշտպանում, սաներին դասարանում խեղաթիւրում, այլասերում և այնպիսի խեղդիչ մթնոլորտ ստեղծում, որ բանիմաց և գործին ծառայող ուսուցիչները ստիպված են լինում դպրոցից հեռանալ և մի այլ տեղ պատւաւոր պաշտօն որոնել…

Նայեցէք ձեր շուրջը, յիշեցէք խելքը գլխին ուսուցիչներին, որոնք բացի ստամոքսին ծառայելուց և ծառայում էին գաղափարին, քանիսն են մնացել ուսուցիչներ… Նրանք հետզհետէ հեռացել են ասպարէզից՝ տեղի տալով էժանագիններին, լաւ ըմբռնելով այն աքսիօման, որ շաբաթական 30 դաս աւանդելով բարեխիղճ լինել չեն կարող։

Նրանք հեռացել են և շատերը պիտի հեռանան, քանի որ ուսուցիչ բարձր անունը դարձրին վարժապետ, վարժապետը՝ տէրացու, տէրացուն էլ՝ տէր-Թօդիկ խալիֆա…

Ո՞ր հասկացող վաճառականը ռռճիկ կը տայ գործից բան չը հասկացող գործակատարին. ո՞ր մանուֆակտուրիստը կը պահի իր խանութում բակալէյշչիկ, չը նայած երկու դէպքումն էլ սկզբունքը՝ ծախելն է, առևտուր անելը։ Միթէ Ջուլհակի գործարանի քարգահի առաջ վարունգ ցանող բանւոր են կանգնեցնում։

Սակայն մեր վաճառական հոգաբարձուները, որ իրանց գործերում այնքան մանրակրկիտ հասկացողներ են, դպրոցական խնդրում ազգասիրաբար «եօլա տանող-

ներ» դարձած՝ դպրոցի կրթական մակերևոյթը իջեցրել, զրօյի են հասցրել։

Ո՞վ է մեղաւոր, երևի հարց կը տայ ընթերցողը. հոգաբարձո՞ւն, ուսուցի՞չը, հոգևոր յիերարխիա՞ն։ Ոչ, մեղաւորը վարչական կամայականութիւնն է, անսիստեմ ձևը, պարտաճանաչութեան բացակայութիւնը, որ թագաւորում է մեր բոլոր հիմնարկութիւնների մէջ։

Մի՞թէ մի մարդ կարող է 4—5 տեղ հասարակական պաշտօններ վարել... Ոչ. բայց տեսէք, որ այդպէս է մեզ մօտ, որովհետև ընտրող հասարակութիւնը այդպիսիներից հաշիւ չէ պահանջում, իսկ պահանջած դէպքում՝ նրանք միայն մի հատիկ խօսքով են արդարանում—«ձրի ենք վարում այդ պաշտօնները»...

Բայց մի՞թէ այդ արդարացում է։ Իսկ պարտաճանաչութի՞ւնը, ազնւութի՞ւնը, գործը... Եթէ դու հոգաբարձու ես ընտրվել, ուրեմն ունես պարտաւորութիւններ, դու պիտի կատարես ճշտօրէն. եթէ անկարող ես, թող ուրեմն կարողին. բայց ոչ. հասարակական պաշտօնների մոնոպոլիան և դրանից հետ կապված փառասիրութիւնը հանգիստ չեն տալիս այդպիսիներին... Ախր ինչպէս կարելի է մի անյայտ Սարգսին հոգաբարձու դարձնել, բաւական է հոգաբարձուն աղա լինի, բօրսայի տուզ. և այսպէս՝ ամեն ինչ անուան հետ կապելով մեր փրկութեան միակ նեցուկ դպրոցները հասցրել են այս ողորմելի դրութեան։

Եթէ մեր հոգաբարձուները լինէին պարտաճանաչ, նրանք դպրոցական եկամուտները կանոնաւոր հիմքերի վրա կը դնէին, բիւջէն կը մեծացնէին, էլ կարիք չէին զգայ ամօթաբեր յայտարարութիւնների, իսկ ուսուցիչներն էլ «խոնարհ ձեռնտու ծառայութիւնների» և այն տգեղ յայտարարութիւններին, որ ամեն օր տպում են թերթերում։

Այո, ընթերցող, ամենից առաջ պարտաճանաչութիւն. և հաստատ իմացէք, որ այդպիսիների առաջ միշտ բաց է մեր հողագործ գիւղացու հին քսակը. նա չի խնայի իր կոպէկը և չի էլ խնայելու, միայն թէ մեր գործիչները լինէին պարտաճանաչ և մի քիչ էլ սիրէին գաղափարը, որովհետև մենք չենք ծնված ուտելու համար միայն։

Սիւլլա

ՄԵՐԱԶՆԵԻՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

Շաբաթ չէ անցնում, որ մամուլում չը կարդանք բարեգործական նպատակներով թողնված կտակների անուշադրութիւնների մասին, որոնց մեծամասնութեան կտակակատարները լինում են [illegible] անհատներ կամ հանգուցեալների ազգականները։

Այդ տեսակ կտակների թիւը հարիւրների, իսկ գումարները հարիւր հազարների և թերևս միլիոնների կարող է հասնել, որոնց մի քանիսի մասին միայն ընթերցողները կարող են ունենալ աղօտ յիշողութիւններ, սակայն միանգամայն անտեղեակ կտակների կատարման ճշտութեան։

Հարկաւ ոչ ոք մեզանից հետամուտ չէ ստուգելու կտակակատարների ճշդապահութիւնը և կտակների բուն նպատակին ծառայելը, քանի որ սիրած ենք ենթադրել, թէ այդ բոլորի վրա կայ հսկող մի մարմին, նայող մի արթուն և զգաստ աչք։

Գոնէ մեզ նման սոսկական մահկանացուներիս համար թանձր խաւարով են պատած նման ազգապատկան հաշիւները, որպէս և մութ ու անորոշ են զանազան ֆոնդերի ել ու մուտքերը։

Մեր հոգևոր բարձրագոյն իշխանութիւնը անցեալ տարի փորձ արեց իր ստորադրեալ պաշտօնեաների միջոցով ի մի հաւաքել այն բոլոր կտակների պատճէնները, որոնք արված են ներկայ դարում ազգային հաստատութիւնների անուններով, բայց չը գիտենք թէ որքան աջողվեց այդ նրան, քանի որ թերի մնացած կտակների կտակակատարներին անձեռնտու այդ պահանջը կատարելն այնքան էլ ցանկալի չէր, ուստի և ոչ մի խստութեան չը հանդիպելով, խորհրդաւոր լռութիւն պահպանեցին, կամ շատ-շատ՝ խոստացան ու անկատար թողեցին։

Որովհետև հաշիւների վրա եղած խիստ հսկողութիւնը միայն կարող է հաշուապահներին ճշդապահութեան վարժեցնել, իսկ կտակարարներին ու նուիրատուներին առատաձեռնութեան, ուստի և Էջմիածնի վրա է ծանրանում գերագոյն հսկողութիւն ունենալ և տպագրութեան միջոցով ի լուր և ի տես ազգութեան պարզ ու հասկանալի կացուցանել շարունակ։

Ցանկալ ենք, որ Նորին Վեհափառութիւնը ի նկատի առնելով նուաստիս առաջարկութիւնը, միջոցներն կը գտնի, թոյլ չը տալով ցամաքելու ազգային դրամարկղի այդ առատագոյնը։

Զաք. ք. Այրեսեան

Ղազախ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի յանդուգն գողութիւն

Զաքաթալա, 29 յուլիսի

Կէս գիշերին լոյս այսօր մի անյայտ անձն մտնում է լուսամուտից տեղիս բանտի բանտապետ Իսմայիլ-բէկի կացարանը՝ գողութեան։ Սենեակներում ջերեդ խաղալով, հաւաքելով բաւական իրեր, մտնում է ննջարանը, ուր քնած են լինում բանտապետը և տան անդամները. գողը քնած բանտապետի շալվարի գրպանից հանում է պօրտմօնէն, և այդ րոպէին յանկարծ զարթնում է Իսմայիլ-բէկը և մթութեան մէջ աղմուկ բարձրացնում։ Գիշերվայ ժամը 2-ին բերել են տալիս բերդից պօլիցիական խուզարկու շունը. նա ընկնում է քաղաքը՝ փնտռելու յանդուգն գողին. և արդարև, մի ժամից յետոյ, քնած տեղը բռնում նրան։

Գողը հայ է, որը բանտարկված է ոստիկանատանը. եթէ հաստատվի վրան, սարսափ կը տարածվի նմանների վրա։

Սեպուհ

—

Ինքնասպանութիւն

Եւլախ, 28 յուլիսի

Երէկ, յուլիսի 27-ին, կայարանի բուֆէտում ծառայող 20 տարեկան Ալէքսանդր Մեմարնիշվիլին առաւօտեան ժամը 7-ին գալիս է իր գործին. չանցած կէս ժամ՝ այստեղից դէպի Թիֆլիս գնացող 4-րդ համար գնացքը դուրս է գալիս. առաջին զանգը տալուն պէս Մեմարնիշվիլին կայարանից կէս վերստ հեռանում է. ինքն իրան տալիս է ձգում և իսկոյն վախճանվում։ Այսօր հանգուցեալի մարմինը հողին յանձնեցին. ինքնասպանութեան պատճառն անյայտ է. գրաւոր ոչինչ չէ թողել։

Ա. Չիլինգարեան

—

Արժանի պատիժ

Նոր-Բուխարա, 19 յուլիսի

Գորիսեցի Համբարձում Մարտիեանցը գիշերվայ ժամը 12-ին հիւրանոցից դուրս գալիս՝ նրա վրա յարձակվում են երեք պարսիկներ, որոնցից մինը սրով Մարտիեանցի կրծքի աջ կողմից ծանր կերպով վիրաւորում է. արի գտնվելով՝ Մարտիեանցը բռնում է վիրաւորող պարսիկին և իր կրծքից սուրը հանելով նրան 4 տեղից վիրաւորում է, որ և իսկոյն վերջանում է. մնացած երկուսը փախչում են։ Մարտիեանցի վէրքը վտանգաւոր չէ, բժիշկների ասելով՝ կառողջանայ։

Ոստիկանութիւնը փախչող երկու պարսիկներին ձերբակալեց։

Թ. Մ.

—

Զբօսանք դպրոցի օգտին

Մղնէթ ամառանոց, 30 յուլիսի

Մղնէթ գիւղը զգալի կերպով առաջադիմում է և օր-օրի վրա կենդանութիւն է ստանում։ Ինչպէս որ միւս ամառանոցներում տեղի են ունենում ժողովրդի համար զուարճութիւններ, տեղիս ամարողներն էլ, չուզենալով իրանց կեանքը տխուր անցկացնել, գլուխ են անցնում զանազան ժողովրդական զուարճութեան կազմակերպութեան գործին, և, չը նայած կրած ձախորդութիւններին, կարողանում են գլուխ բերել այդ։

Այստեղ գոյութիւն ունի մի գիւղական երկդասեան դպրոց, հիմնված հոկտեմբերի 3-ին 1904 թ., որի պահպանութեան համար գիւղի հասարակութիւնը ծախսում է տարեկան 500 ր.։

Այդ դպրոցը ներկայումս գտնվում է նիւթական աննախանձելի դրութեան մէջ։ Եկւոր բանիմաց ամարողների միահամուռ ոյժերով, ամսիս 29-ին, կիրակի օրը, տեղի ունեցաւ մեծ և բազմակողմանի ծրագրով զբօսանք՝ դպրոցի օգտին։

Դեռ առաւօտից գիւղը տօնական բնաւորութիւն էր կրում, իսկ դպրոցի շինութիւնը, որտեղ կայանալու էր զբօսանք, զարդարված էր գոյնզգոյն լապտերներով, գորգերով և կանաչ ոստերից հիւսված պսակներով, իսկ գիւղի զանազան փողոցներում փակցված էին յայտարարութիւններ զբօսանքի մասին։

Ներկայ ամարային սեզոնի ընթացքում զբօսանքը առաջին անգամ լինելով և ի նկատի առած զբօսանքի բարի նպատակը, ժողովրդի կողմից տոմսակները գնվում էին առատօրէն։ Զբօսանքի գլուխ էր կազմած տիկ. Վ. Ս. Մելիքեանը, որը աշխատում էր զբօսանքին տալ աշխուժութիւն և զարկ։

Զբօսանքի ժամանակ նուագում էր առևտրական դպրոցի և գիմնազիայի աշակերտութիւնը միացեալ, որոնք եկել էին Մղնէթ՝ յատուկ զբօսանքին մասնակցելու համար։ Զբօսանքից յետոյ տեղի ունեցան եւրոպական և ասիական պարեր։

Մեծով բանիւ՝ երեկոն անցաւ շատ ուրախ. հասարակութիւնը գոհ սրտով հեռացաւ։ Զբօսանքից ստացված արդիւնքը գործադրվելու է տեղական դպրոցի աղքատ աշակերտների ճական պէտքերի վրա։

Բ. Բերինեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԱՒԹԱՇԽԱՐՀԻՑ

III

Խորթ զաւակը

Բագուի քաղաքային ինքնավարութիւնը և «քաղաքի հայրերը», որոնք կոչված են ազգաբնակութեան շահերը պաշտպանելու և նրա մասին մտածելու համար, առհասարակ երբէք չեն մտածում իրանց խնամքին յանձնված քաղաքի ծայրամասերի բնակչութեան մասին, որոնք կարծես թէ գոյութիւն չունեն նրանց համար։

Ամբողջ քաղաքը նրանց համար կարծես թէ միայն բաղկացած է քաղաքի կենտրոնից, ուպրավայի շինութեան շուրջը գտնվող փողոցներից և նրա բնակչութիւնից, որոնց համար էլ ամեն տեսակ յարմարութիւններ են ստեղծում, իսկ քաղաքի մնացած ազգաբնակութեան յարմարութիւնները միանգամայն անտես են առնվում։

Երկաթուղու կայարանից այն կողմը գտնվում է քաղաքի մի հսկայական թաղ, որը յայտնի է Բալախանսկոյէ-շօսսէ անունով։

Մօտ 10—15 հազար բնակչութիւն ունեցող այդ թաղը, որտեղ բնակվում են գլխաւորապէս բանուորներ, վճարելով քաղաքային ամեն տեսակ հարկերը, կարծես թէ միանգամայն գոյութիւն չունի մեր քաղաքի հայրերի համար։

Քաղաքի հետ հաղորդակցութեան ոչ մի յարմարութիւն չը կայ, և գիշեր ժամանակը քաղաքից այնտեղ գնալու համար մեծ քաջութիւն և սիրտ է հարկաւոր։

Մթութեան մէջ թաղված փողոցներում ինչեր ասես որ չեն կատարվում սկսած կողոպուտներից, մարդասպանութիւններից և վերջացրած անթիւ գող ու փոսերի մէջ ընկնող մարդկանց ջարդած գլուխներով։

Դպրոցներ չը կան, հիւանդանոց չը կայ, բժիշկ չը կայ, թատրոն չը կայ, ընթերցարան չը կայ. և այդ բոլորի մէջ ծաղկում ու բարգաւաճում են անթիւ գինետներ։

Եւ այդ բոլորը դեռ բաւական չէ, այդ բոլոր ծաղրը տարել է այդ անիծեալ քաղաքամասի խեղճ ազգաբնակութիւնը մինչև այս տարի և միշտ էլ լռել։

Իսկ այս տարի։

Լսեցէք, ինչ է անում այս տարի մեր ուպրավան։

Նա որոշում է տեղափոխել այդ քաղաքամասը մեր հասարակական տները։

Եւ ահա այդ քաղաքամասի մի հսկայական թաղը յատկացվում է հասարակաց տների համար։

Եւ տենդային արագութեամբ սկսում են պատրաստութիւնները։

Ստանիսլավսկայա փողոցից մի գեղեցիկ յարմար ճանապարհ է շինում քաղաքը դէպի այդ թաղը, ահագին փողեր են ծախսում, ամեն տեսակ յարմարութիւններ ստեղծում այդ թաղի համար. և գեղեցիկ, մաքուր փողոցներ, և էլեկտրական լուսաւորութիւն, և սանիտարական մաքրութիւն և այլն և այլն։

Եւ խեղճ ու կրակ Բալախանսկոյէ-շօսսէի ազգաբնակութիւնը նախանձով է նայում իրանից մի քանի քայլ միայն հեռաւորութեան վրա գտնվող այդ թաղի համար ստեղծվող յարմարութիւններին և... դարձեալ լռում։

Ի՞նչ է այս։

Ի՞նչ անուն կարելի է տալ սրան։

Քաղաքի ազգաբնակութեան մի հսկայական մասը, որը ամեն տեսակ հարկեր է վճարում, որի մէջը կորցել է մեր քաղաքի հայրերի հազարներով ռուբլին հայթայթելու համար աշխատելուց, այսօր զրկված է ամեն տեսակի յարմարութիւններից, իսկ նրա քթի տակ, երկու քայլ նրանից հեռու, հասարակաց տների համար՝ դարձեալ նրա փողերով ամեն տեսակի յարմարութիւններ են ստեղծվում։

Մի՞թէ մեր քաղաքային վարչութիւնը խեղճ, իր աշխատանքով ապրող ազգաբնակութեանը աւելի ստոր է դասում իրանց մարմինները ծախող, տռփանքի ստրուկ պօռտաբոյծներից։

Եւ ինչո՞ւ է լռում ազգաբնակութիւնը։

Մի՞թէ նրա մէջ ինքնասիրութեան մի փոքրիկ նշոյլ անգամ չը կայ։

Մի՞թէ նա չէ հասկանում, որ ահագին ռուբլիներ ստացող իր ընտրեալներն են իր համար և ոչ թէ ինքը նրանց։

Վ. Թումանեան

ՄԵՐ ԹՈՒՐՔ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Մեղրի, 21 յուլիսի

Մինչև վերջին տարիները պատիճանաբար մեր թուրք հարևան եղբայրները, հալալ աշխատանքի սովորելով, ձեռք էին վերցրել մարմին և արիւն դարձած զանազան գողութիւններից և կողոպտումներից։ Թւում էր, որ նրանք ես գիտակցել են սկսել ուրիշի սեփականութեան ձեռք մեկնելու յանցաւորութիւնը. և դա մեզ ուրախութիւն էր պատճառում։ Սակայն վերջին չորս տարիներում հորիզոնը մթնեց, և պատկերը փոխվեց։

Մեղրեցիք սովորութիւն ունեն մայիսից սեպտեմբեր ցերեկները ապրել այգիներում. ամեն մէկը պահում է այդտեղ հնձան շինութիւնում երկրագործական գործիքներ և զանազան ամանեղէններ՝ հեշտաներ, կաթսայ և այլն։

Չորս տարի է, որ Մեղրիում կողոպտվեցին մի շարք հնձաններ։ Կասկածվում էր, որ այդ կողոպտումները համագիւղացիների գործը կը լինի, որովհետև դադարել էինք մեր թուրք եղբայր հարևանների վրա կասկածելուց։

Մեր անտարբեր, գլուխը կորցրած հասարակութիւնը անկարող եղաւ այդ չարիքի առաջն առնել՝ հսկողութիւնով։

Եւ ահա ներկայ թւի գարնանը բացվում է կծիկի ծայրը։ Կողոպտված հնձանատէրերից մի քանի հոգի շտապում են մեր հարևան թուրքաբնակ Լէհվազ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

(Թռուցիկ տեսութիւն)

I

«Մեկնեցէք ըստ պատշաճի ճարտարապետութեան պատմութիւնը՝ և նա արժանի կը դառնայ զուգակից լինել իրաւունքի պատմութեան և լեզուի պատմութեան», ասում է պրոֆ. Ֆրիմանը։

Այս խօսքերի ճշդութիւնը փայլուն կերպով կարող են ապացուցանել Անիի աւերակները։

Ի հարկէ, դեռ շատ հեռու է այն ժամանակը, երբ կարելի կը լինի խօսել հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան մասին։ Հարկաւ, չափազանց վաղաժամ է այդ ուղղութեամբ փորձեր կատարելը, և, բնականօրէն, այդ չէ այս տողերիս նպատակը։

Այժմ, երբ Անիի ուսումնասիրութիւնը դեռ ևս իր ծննդեան շրջանումն է, հնարաւոր է բաւականանալ միմիայն այն սակաւաթիւ փաստերով, որ հայթայթված են սակաւաթիւ հետազօտողների կողմից և—գլխաւորապէս ու նախ և առաջ ի հարկէ—պրոֆ. Ն. Մառի կողմից։

Բայց մինչև անգամ և այս սահմաններում, մենք ընդհանուր ակնարկներից, ամենաթռուցիկ տեսութիւնից այն կողմ անցնելը հնարաւոր չենք համարում, նախ՝ որովհետև լրագրի էջերը թոյլ չեն տալիս այդ, իսկ երկրորդ՝ մեր տեղեկութիւններն էլ դեռ ևս թերի են, քանի որ մեր Անիում մնալու ժամանակը շատ կարճատև էր (հազիւ 10 օր)։

Եւ եթէ մենք առաջ բերինք պրոֆ. Ֆրիմանի խօսքերը, դա ցոյց տալու համար, թէ ի՛նչ կարելիութիւններ են թաղնված Անիի մէջ։

*

Անիի սկզբնաւորութիւնը կորչում է հնաւոր դարերի մթութեան մէջ։ Անին անպայման գոյութիւն է ունեցել շատ հին ժամանակներում (յամենայն դէպս յայտնի է, որ V դ. Քր. յ. նա հանդիսանում է իբրև մի ամրոց, որ պատկանելիս է եղել Կամսարականներին)։

Թէ՛ իր՝ Անիի և թէ Կամսարական անունները ցոյց են տալիս, որ մենք գործ ունենք չափազանց հին երևոյթների հետ—աւելի հին, քան հնդկա-եւրոպականների հաստատվելը Արմենիայում, ուրիշ խօսքով՝ ծագում են այն շրջանից, որ պայմանական կերպով ընդունված է անուանել ուրարտական կամ Վանայ թագաւորութեան շրջան։

Բայց այդ հնագոյն շրջանից Անիի հողը դեռ ևս համարեա ոչինչ չէ արտադրել։ Յայտնի է միայն մի գերեզմանատեղի, որ գտնվել է Անիից մի վերստ հեռու և որտեղից հանվել են զանազան ամաններ, դանակներ, քորոցներ, մանեակներ և այլն։

Այդ ամենը արտադրութիւն է VIII—VI դարերի Քր. առաջ։

Սա է առ այժմ բոլորը, ինչ գտնվել է Անիում Նախ-քրիստոնէական շրջանից։

Յիշված առարկաների հետ պէտք է կապել և այն վիշապները, որ գտնվել են նորերս Գառնիում և որ նոյն դարաշրջանին են պատկանում։ Գառնին նոյնպէս պատկանում է եղել Կամսարական իշխաններին, ուստի այսպէս թէ՛ այնպէս վիշապները կապ ունենն այդ տոհմի հետ։

Սակայն՝ բացի այդ արտաքին կապից կան աւելի նշանաւոր պատճառներ, որ ստիպում են կապակցութիւն գտնել Գառնիի քանդակների և Անիի միջև։

Բանը նրանումն է, որ Գառնիի վիշապներից մի քանիսը դուրս են բերված եզան գլուխներով, իսկ յայտնի է, որ՝ թէ առհասարակ վիշապներ և թէ մանաւանդ եզան գլուխներով վիշապներ՝ սիրված մոտիվներից են Անիի քանդակագործութեան մէջ։ (Օրինակ՝ Սմբատի պարիսպի, Շանուշի և Մամախաթունի աշտարակները)։

Հիմունքներ կան կարծելու, որ եզան գլուխը Կամսարական իշխանների տոհմանշանն է եղել։ Եւ, յիրաւի, Կամսարական բառի արմատն էլ նշանակում է եղել՝ եզ։

Բացի այդ, Արշաւիր անուան (այդ անունը սկզբում յատուկ է եղել Կամսարականների համար) արմատը, ինչպէս ապացուցանում է Ն. Մառը, նշանակում է ցուլ, եզ։ Առաջ կարծում էին, որ Արշաւիր հնդկա-եւրոպական անուն է, թէև այդպէս կարծողների համար էլ (ինչպէս օրինակ Հիւբշմանի) բոլորովին պարզ չէր բառի արմատը։

Ինչ վերաբերում է այն նշանին, որ համարվում է Անի քաղաքի նշանը (առիւծ և խաչ), դա աւելի նոր շրջանի բան է—այն շրջանի, երբ Անին վաղուց դուրս էր եկել Կամսարականների իշխանութեան տակից։

Այսպէս ուրեմն՝ Անին սկզբում եղել է Կամսարականների ամրոց։ Այդ ամրոցն է, որ յետոյ կազմում է Անիի միջնաբերդը։ Բայց այդ հին, Կամսարականների, շրջանից շատ քիչ բան է մնացել միջնաբերդում, այն էլ այն ժամանակվանից, երբ ամրոցը Կամսարականների իշխանութեան տակ՝ ունեցած էր մի քանի դարերի պատմութիւն։

Խօսքը այն մեծ պարիսպի մասին է, որ կառուցված է եղել Ծաղկոցաձորի գլխին, միջնաբերդի արևմտեան մասում, և որի հետքերը երևան են հանվել 1907 թ. պեղումների ժամանակ։

Այդ պարիսպը, ըստ երևոյթին, V դարի (Քր. յ.) գործ է։ Նոյն դարի գործ է գուցէ և միջնաբերդից դուրս, քաղաքի նոր մասում պեղված մի հնաւուր շինութիւն, որի ինչ լինելը առայժմ պարզված չէ։

Դա այն շինութիւնն է, որ պայմանական կերպով կոչվում է՝ պիլոնաւոր շինութիւն։ Այդ շինութեան հիմքն էին կազմում չորս հաստ հաստ և մասսիվ սիւներ (պիլոններ), որոնց վրա հաստատված է եղել քառանկիւնի կամար։

Ինչ վերաբերում է իրան միջնաբերդին, այն, ինչ որ մենք տեսնում ենք այժմ (պեղված 1907 թ.), ներկայացնում է իրանից աւելի նոր շինութիւն (Բագրատունիների և Շեդդադեանների ժամանակի), որ կառուցված է նախկին ամրոցի փոխարէն, նոյն տեղում։

Կամսարականների շրջանին է պատկանում միջնաբերդի պալատական եկեղեցին (VI), որ ունի բազիլիկայի ձև և յիշեցնում է Երերոյքի բազիլիկաձև եկեղեցին*)։

Մի համանման եկեղեցի էլ ունենք Սբարանի Բասագ գիւղին մօտ*)։ Տեկորի վանքն էլ սկզբում ըստ երևոյթին բազիլիկաձև է եղել։

Այդ ձևի եկեղեցիները, եթէ չը հաշւենք Գառնիի տաճարը (II և III դ.), ներկայացնում են եկեղեցիների հնագոյն ձևը Հայաստանում և պատկանում են VI դարին։

Այդ եկեղեցիների թէ յատակագիծը և թէ զարդերը խորը կերպով կապված են ասորական (սիւրիական) շինութիւնների հետ և աւելորդ անգամ ապացուցանում են, որ քրիստոնէութիւնը մուտք է գործել մեզ մօտ Սիւրիայից և յետոյ արդէն Յունաստանից։

Արդէն ապացուցված պէտք է համարել այն բանը, որ մեր հին գրականութիւնը իր սկզբնական շրջանում ստեղծվել է Սիւրիայի քրիստոնէական գրականութեան ազդեցութեան ներքոյ։

Նոյն մեծ ազդեցութիւնը աւելորդ անգամ ապացուցելու համար՝ հանդէս են գալիս այժմ ճարտարապետական մոտիւները։

VI դարից մինչև X դարը մենք ոչինչ չենք գտնում առայժմ Անիում, բացի մի փոքրիկ եկեղեցուց, որ գտնվում է Առաքելոց տաճարի հարաւային մասում։

Այդ ժամանակը անցողական մի շրջան էր։

Կամսարականների կարողութիւնը սկսում է նուազել։ Առաջ են գալիս նոր երևոյթներ։

Անին անցնում է Բագրատունիների ձեռքը։ Սրանք մեծ գնով առնում են Կամսարականներից Անին։

Բացի այդ՝ Հայաստանի ընդհանուր կեանքում—թէ կուլտուրական և թէ քաղաքական—մեծ փոփոխութիւններ են կատարվում։ Սիւրօ-պաղեստինեան ազդեցութիւնը հետզհետէ նուազում է։ Գրականութեան մէջ մուտք են գործում նոր հովեր, սկսվում է Յունաստանի ազդեցութեան շրջանը։ Գրականութիւնը նուաճում է աւելի լայն ասպարէզ։

Նման կերպով, և ճարտարապետութեան մէջ զգացվում են այդ նոր հովերը։ Հին ձևի շինութիւններ այլևս չեն երևում։ Տաճարների և եկեղեցիների յատակագիծը դառնում է քառակուսի և խաչաձև. եկեղեցինները ծածկվում են մի գմբեթով։

Նոյն ժամանակին են վերաբերում և կլոր, երկու կամ երեք՝ յարկանի տաճարներ։ Վերջին երևոյթը կապ ունի քաղկեդոնականութեան հետ, որ այդ դարերում ուժեղանում է և մեծ ծաւալ ստանում Հայաստանում։

Անին, անցնելով Բագրատունեաց ձեռքը, սկսում է բարգաւաճել։ Սկզբում իբրև փոքրիկ քաղաք, իսկ յետոյ, Աշոտ III-ից սկսած, իբրև մայրաքաղաք նա զարգանում է և X ու XI դարերում փայլուն կերպով ծաղկում

Լևոն Քալանթար

*) Բազիլիկ անուանվում են հին ձևի եկեղեցիներ, որ ըստ երկարութեան անցնող սիւների շարքերով բաժանվում է մի քանի մասերի, որ կոչվում են «նեֆեր» (նաւ)։

*) Հետազօտել է Հ. [illegible] վ. Թովմէջեանը։

ՇՈՒՇԻ ՔԱՂԱՔ

Շուշի քաղաքը ծովի մակերևոյթից բարձր է 5000 ոտնաչափ։

Շուշին կառուցված է 1752 թւին սարիջալուեցի Ջաւշի Փանահի ձեռքով։ Նրա կառուցումը քաղաքական նպատակով էր, որպէսզի տիրէ ամբողջ Ղարաբաղին։ Տեղը պատկանում էր Վարանդայի մելիք Շահնազարին, որը առանց դժուարութեան զիջեց Փանահին, կառուցանելու իր անառիկ բերդը, իր նպատակին հասնելու համար։

Շուշին, որին տեղական և գաւառի ժողովուրդը կոչում է «ղալա», տիրում էին Փանահից յետոյ նրա ժառանգները՝ Իբրահիմ խանը, ապա Մեհտիկուլի խանը, մինչև 1828 թիւը, այսինքն 76 տարի, ապա իշխան Մադաթեանցի և գնդապետ Ռէուտի ջանքերով անցաւ ռուսաց կառավարութեան ներքոյ։ Շուշին այժմ ունի 160 տարվայ կեանք։

Շուշին կառուցված է մի բարձր սարահարթի վրա, հեռուից գոնէ սարահարթ է երևում, բայց մօտիկից նա տափարակ տեղեր շատ քիչ է ցոյց տալիս, այլ գլխաւորապէս խորը ու բորտ տարածութիւններ, ձորեր, բարձրաւանդակներ և բլուրներ։ Այդ է գլխաւոր պատճառը, որ Շուշին չունի կանոնաւոր և լայն փողոցներ, այլ նեղ, ծուռ, բարձր և ցածր։ Կառքերը քաղաքում շատ դժուարութիւնով են գործում։ Շուշու երեք կողմերից կանգնած են միապաղաղ բարձրագագաթ, դէպի վեր սեպացած բնական քարաժայռեր, կատարելապէս անմատ-

…հառով, իսկ ներկայ եղջ մէկի տանը գըտնում են դարձեալ մէկի գողացված կաթսան։

Առ այժմ կալանաւորված են երկու եղբայրներ, որոնք ժամանակաւոր արձակված են 500-ական րուբլի գրաւականներով։ Ցանկալի է, որ Լէհվազը մաքրվէր այդպիսի վնասակար անդամներից և երկու հարևան գիւղերի միջև վերականգնէր նախկին փոխադարձ վստահութիւնը. դա այժմ աւելի քան երբևիցէ հարկաւոր է, քանի որ մի հասարակութիւն ենք ճանաչվում։

Քանի տարի է, որ փորձվում է Լէհվազում տարրական դպրոց հիմնել, բայց խօթ Թուրք գիւղերը դժուարանում են կառավարութեան պահանջած մի քանի հարիւր րուբլի տարեկան դպրոցական տուրքը պարտաւորվել վճարելու։

Մեր մասի հաշտարար միջնորդ Մելիք-Նամազալիովը տեսնելով իր ցեղակիցների անհասկացողութիւնը՝ առաջարկել է այդ նոյն շրջանային տանուտէրութեան հայ գիւղերին՝ Թուրքերի հետ համահաւասար պարտաւորվել դպրոցական տուրք վճարելու։ Հայերն իրաւացի կերպով պատասխանել են, որ իրանք ունեն իրանց դպրոցները, որոնց պահպանութեան օգնութեան են եկել հարուստ անձեր։ Թող նրանց էլ օգնութեան գան հարուստ Թուրքերը։

Մեր հարևան Թուրքերի փրկութիւնը միայն ուսման մէջ է, և որքան շուտ՝ այնքան լաւ։ Մի Քերբալա-Մէհթի, ժողովրդից օգտվելով, իր որդոց ուղարկում է քաղաք ուսման, բայց չէ ուզում տարեկան մի 100 րուբլի նուիրաբերել բացվելիք դպրոցին։

Սթափվեցէք, հարևան Թիւրք եղբայրներ, և ձեր փրկութիւնը որոնեցէք ուսման և խաղաղ ու հալալ աշխատանքի մէջ։

Ե. Վարդանեան

ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

Ինչո՞ւ չօգնել

Անդրկասպեան երկրի հայ հարուստ դասակարգը գաղթած է գլխաւորապէս Կովկասեան գաւառների զանազան խուլ անկիւններից և երկրիս առևտրա-արդիւնաբերական լայն ասպարէզում, շնորհիւ իր տոկուն համբերութեան և ինտենսիվ աշխատանքի, կարողացել է կարճ ժամանակում համեստ սեփականութեան տէր դառնալ, գրաւելով առևտրի զանազան ճիւղերում աջող դիրքեր։

Բոլորն էլ զաւակներն են այն խեղճ, թշուառ գիւղացիների, որոնք «մեռած գիւղօրայքի» փլատակ խրճիթների տակ կծկված՝ իրանց սև օրն են ողբում։

Ձմրան բուք ու բորանի ենթակայ, գարնանը բնութեան արհաւիրքներից սարսափած՝ խեղճ գիւղացին, իր օրվայ պարէնի մշտնջենական հոգսի սպառնալիքի ներքոյ, որքան էլ ցանկանայ մտածել իր զաւակների մտաւոր-բարոյական դաստիարակութեան մասին, որքան էլ ուզի իր սպառված ոյժերով ապագայ սերունդին տանել լոյսի փրկարար ուղիով, այնուամենայնիւ անկարող է, քանի ունի դրանից աւելի այրող մի խնդիր—գոյութեան իրաւունքի, մի կտոր սև հացի խնդիրը։

Պարտատէր, տէրտէր, տիրացու, գիւղական չարչիներ, գզիր, տանուտէր—ահա այն «սև ագռաւները», որոնցով շրջապատված է «մեռած գիւղի» ընչաւոր էակը՝ գիւղացին։

Հայ գիւղը մի որջան է, ուր լացն ու քաղցը, խաւարն ու տանջանքը, տառապանքն ու ողբը մի-մի դամօկլեան սուր դարձած՝ մշտնջենապէս կախված են նաչար հայ գիւղացու գլխին։

Բայց արդեօք այս բոլորը գէթ մի րօպէ վերյիշում են հայ գիւղի՝ հեռաւոր, տաքուկ կեանքի սովոր զաւակները. յիշում են իրանց մանկական օրերը, երբ իրանք եղել են այն տանջանքի բովում, ուր այժմ իրանց հարազատներն են ապրում։

Երկրիս ո՞ր քաղաքի հայ գաղութի անդամները, ո՞ր նախկին գիւղացիները չեն կարող օգնութեան ձեռք կարկառել իրանց հարազատներին, որոնց հետ իրանց մանկական ամենաքաղցր ժամանակներն են անցկացրել, շնչել նրանց հետ՝ տածելով ապագայի վառ յոյսերը։

Երկրիս ո՞ր համագիւղացի հարուստները չեն կարող իրանց հայրենի գիւղում միացած ոյժերով պահել դպրոց, գրադարան-ընթերցարան, շտեմարան և այլն։

Քաղաքի փարթամ կեանքում լողացող պարոնները եթէ իրանց անտեղի և աննպատակ զանազան ծախսերը տնտեսեն իրանց տանջվող համագիւղացիների օգտին, ոչ թէ մի ուսումնարան կամ գրադարան կը բացվի, այլ կարելի կը լինի լրացնել այն ամեն պակասութիւնները, որոնք մեր գիւղացուն ծանր կացութեան են մատնում։

Մի ամսից կը գայ սեպտեմբերը։

Երէկվայ գիւղացին, իսկ այսօր բաղդի բերմամբ հարստացած պարոնը, գիտակցելով կրթութեան բարերար ոյժը, շտապում է իր երեխաներին տալ գիմնազիա կամ րէալական դպրոց։

Բայց այդ նոյն նախկին գիւղացու համագիւղացիների զաւակները դառն կըսկիծով են յիշում սեպտեմբերի գալուստը, հոգ տանելով տաք «քուրսի» ունենալ դաժան ձմրան դիմաւորելու համար։

Հակասութիւններով լի է աշխարհը։

Մի տեղ խաւար մթնոլորտ, ուր ապրում են կմախք դարձած ուրուականներ, իսկ հակառակ կողմը լուսաւորութեան մի փոքրիկ շիւղի հետ տաքուկ ու շուայտ կեանք՝ իր բոլոր խայտաճամուկ տեսարաններով։

Ղարաբաղի Հաղորդ գիւղացիք առաջինը եղան, որ անցեալ տարի գիտակցելով իրանց գիւղի պակասը՝ երկրիս ամբողջ համագիւղացիները ժողովվելով՝ մի համեստ գումարով հիմք դրին իրանց հայրենի գիւղի դպրոցին։

Թող հաղորդեցիների բարի օրինակից վարակվեն երկրիս այլ և այլ համագիւղացիները, ուշք դարձնելով իրանց հայրենիքի կարիքների վրա։

Անհատները կարող են նպաստել իրանց չափով՝ ուղարկելով մի-մի օրինակ հայկական պարբերական թերթերից, գրքերից, հանդէսներից, որոնց պահանջը անխուսափելի է։

Եթէ ամեն մի անհատ կարող է իր ոյժերի ներածին չափ նպաստել իր եղբօր, էլ ինչո՞ւ քար լռութիւն պահպանել, ինչո՞ւ չօգնել։

Sero

Մերվ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը վերադառնալով Դուշէթի գաւառից ուղևորվել է Բորժոմ։

✦ Քաղաքային առողջապահական բժշկական մասի վերատեսուչ բժ. Կ. Ն. Ստեփանեանը երեք շաբաթ ժամանակով արձակուրդ է ստացել։ Նրա պարտականութիւնները կատարում է քաղաքային բժիշկ Խաբաղեանը։

✦ Թիֆլիսի բորսային կոմիտէտի վերջին նիստում որոշված է մի անգամ էլ խորհրդակցութիւն գումարել քաղաքային վարչութեան հետ միասին, Թիֆլիս քաղաքի օգտին պուդային տուրք սահմանելու համար. միևնոյն ժամանակ որոշված է Ա. Ա. Ենֆիաճեանցին ուղարկել Օդեսսա մասնակցելու Ռուսաստանի Հարաւի պատուիրակների ժողովին Պետական Խորհրդի ընտրութեան համար օգոստոսի վերջերին։

✦ Նահանգապետը մի քանի օր առաջ նահանգական ինժիներ Կ. Ե. Անտոնովի ուղեկցութեամբ դիտել է Վերայում գտնվող Գասպարեանցի հողամասը, որի վրա կառուցվելու է 4-րդ իգական գիմնազիայի շինութիւնը։

✦ Ծովկայի աղբիւրները դիտելու գնացած քաղաքային ձայնաւորների մի խումբը վերադարձել է Թիֆլիս։

✦ Երէկ, օգոստոսի 1-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Մանթաշեան առևտրական դպրոցում նշանակված էր առևտրականների ընդհանուր ժողով՝ կրպակները շուտ փակելու մասին հրատարակված պարտադիր որոշումների հարցը քննելու համար։

✦ Յուլիսի 30-ին առևտրա-արդիւնաբերական ոստիկանութեան պաշտօնեաներից և պրիստաւ Դաւիդովից բաղկացած առողջապահական յանձնաժողովը դիտեց 7-րդ քաղաքամասի մրգավաճառ խանութները և ոչնչացրեց 7 պուդ սալոր, մօտ 12 պուդ պամիդոր ու մի քանի տասնեակ ձմերուկ ու սեխ։

✦ Մսավաճառները շարունակում են առաջվայ պէս սահմանված սակագնից աւելի վերցնել մսի համար։ Այդպիսիներից մի քանիսի վրա 5-րդ քաղաքամասի առևտրական վերահսկիչ Մինասեանցը ամսի 31-ին արձանագրութիւն է կազմել։ Պէտք է յուսալ, որ եռանդուն հսկողութիւն ունենալով մսի խանութների ամենօրեայ վաճառքի վրա, նոյնիսկ առանց ճնշական գանգատների սպասելու սպառող ժողովրդի կողմից, հնարաւոր կը լինի նկատել սակագինը խախտողներին և փոքր ի շատէ սանձել նրանց ախորժակը։

✦ Ընդունելութեան քննութիւնները Թիֆլիսի 3-րդ իգական գիմնազիայում նշանակված են օգոստոսի 27, 28, 30 և 31-ին, վերաքննութիւնները՝ 22, 23 և 24-ին, պարապմունքները սեպտեմբերի 1-ին։ Թիֆլիսի 4-րդ իգական գիմնազիայում՝ վերաքննութիւնները օգոստոսի 23 և 24-ին, ընդունելութիւնները՝ 27 և 28-ին։ Մանթաշեան առևտրական դպրոցում վերաքննութիւնները օգոստոսի 20-ին, ընդունելութիւնները՝ 24-ին։ Այս վերջինիս կից բացվում է նախապատրաստական բաժանմունք։

✦ Առաջիկայ ուսումնական տարվայ սկզբից Թիֆլիսի րէալական դպրոցը տեղափոխվում է իր սեփական նոր շէնքը։

✦ Յուլիսի 31-ից էլեկտրաքարշի № 4 վագոնը երթևեկում է նոր մարշրուտով. Հալաբարից գալիս է Երևանեան հրապարակը, յետոյ Գօլովինսկի պրօսպեկտ ու Վերայի կամուրջով անցնում է դէպի Պիրօգովեան փողոց, գնում կայարանի հրապարակը և ապա վերադառնում Մուշտայիդի մօտով ու Վերայի կամուրջով Երևանեան հրապարակը, այդտեղից էլ Հալաբար։

✦ Վերջին ժամանակներս բազմաթիւ օտարերկրեայ աֆերիստներ, օգուտ քաղելով մեր հասարակութեան դիւրահաւատութիւնից, իրանց միջնորդութիւնն են առաջարկում բանկային զանազան գործողութիւններ կատարելու համար։ Այդպիսիների թւին են պատկանում շվէդական մի խումբ շահագործողներ, որոնք թագնված Մալմէյի (Շվէցիայի) «Էդուարդ Լիւմբերգ» ակցիոներական ընկերութեան անուան տակ, իրանց գործակալութեան առաջարկութիւններն են ուղղում հասարակութեան։ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրի ասելով, այդպիսի ակցիոներական ընկերութիւն ոչ Մալմէում և ոչ էլ առհասարակ Շվէցիայում գոյութիւն չունի, այնպէս որ այդ անունով դիմում անողները աֆերիստներ են, որոնք, նախնական մի յայտնի գումար առնելով, մոլորեցնում են ու շահագործում դիւրահաւատ ժողովրդին։ Այդ հանգամանքը ի նկատի առնելով և դիւրահաւատ հասարակութիւնը մոլորութիւնից ազատ պահելու համար, ոստիկանական դեպարտամենտը խնդրում է Ռուսաստանի բոլոր նահանգապետներին հնարաւոր եղածին չափ նախազգուշացնել ազգաբնակութիւնը՝ իբրև «Ակցիոներական Ընկերութիւն Էդուարդ Լիւմբերգ» անուանվող աֆերիստներից։

✦ Արձակուրդից վերադարձել է 7-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Դաւիդովը։

✦ Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութիւնը որոշել է իր հաշւով թաղել հանգուցեալ պրոֆէսոր Խախանովին։ Թաղումը տեղի կունենայ Դիդուբէի եկեղեցու գաւթում։

✦ Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութիւնը և Ռուս Գաղթականներին Օգնող Կովկասեան Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը, ներկայացնելով 1911 թւի իրանց գործունէութեան տեղեկագիրը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանը, խնդրում են քաղաքի 1913 թւի ծախքերի նախահաշւի մէջ մտցնել նոյնպիսի մի գումար, որքան որ նախորդ տարիները նպաստ էր տրվում իրանց։

✦ Բագուի նահանգի Գեօկչայի և Ջևադի գաւառներում ոռոգման ջրի մեծ պակասութիւն է զգացվում, այնպէս որ, եթէ այն կողմերում այս մի քանի ժամանակներս անձրևներ չը գան, այն ժամանակ բամբակի և բրնձի բերքերը կը վատանան ու կը նուազեն։

✦ Թիոնէթի շրջանի Խօրվաթի գիւղի «Միտխօս-Ծալա» արօտատեղից և «Պարամիսթավի» սարից օր չէ պատահում, որ Գրօզնայի կիստինները կողոպուտներ չանեն։ Կողոպտում են տեղական ազգաբնակութեանը, գողանում են անասուններ և անյայտանում անպատիժ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Փոխարքայի թոյլտուութեամբ՝ Պետական Դումայի ընտրողական գաւառական կոմիտէտի անդամ են հրաւիրվում Ախալցխայի գաւառում ազնուական Եա. Գ. Օրբելիանին, իսկ Ախալքալաքում՝ կալուածատէր Մուստաֆա-բէկ Ֆահրատ-զադէ Պալաւանդովը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային Պետական Դումայի ընտրութիւնների գործին վերահսկելու համար նշանակվում են ռուսական կուրիայում՝ ինժ. Կ. Ե. Անտոնով, իսկ ընդհանուր կուրիայում՝ Թիֆլիսի նահանգական ատեանի անդամ իշխ. Ի. Դ. Աբխազի։

✦ Մինչև օգոստոսի 1-ը քաղաքային վարչութեանը խնդիրք են տուել ընտրողական ցուցակների մէջ մտնելու համար պետական բնակարանային տուրք չը վճարող առանձին բնակարան ունեցողներից, ռուսական կուրիայում՝ 112 հոգի, ընդհանուրում՝ 22, կենսաթոշակաւորներից 9-ը ռուսական կուրիայի մէջ են մտնում, 3-ը՝ ընդհանուր, և հաւատարմաթղթով ռուսական կուրիայում՝ 3 հոգի։

✦ Յուլիսի 31-ից քաղաքային վարչութիւնը սկսեց կազմել ռուսական կուրիայի ընտրողների ցուցակը «Кавказъ» լրագրի օգոստոսի 8-ի համարում հրատարակելու համար։

✦ Կիէվի հոգևորականութեան և ռուս կալուածատէրերի միջև Պետական Դումայի ընտրութիւնների հարցի վերաբերմամբ համաձայնութիւն է կայացված միացեալ ոյժերով մասնակցելու համար։

✦ Կովէնի կաթօլիկ եպիսկոպոսը մի շրջաբերականով ցանկալի է համարում կսէնձների (քահանաների) ակտիվ մասնակցութիւնը ինչպէս նախընտրական ժողովներում, այնպէս և իսկական ընտրութիւնների ժամանակ։ Ընտրութիւններին մասնակցելը նա գտնում է անհրաժեշտ պահանջ ոչ միայն հոգևորականութեան, այլ և կաթօլիկ ազգաբնակութեան համար։

չելի մարդկանց, իսկ չորրորդ կողմից—հիւսիս-արևելեան կողմից—կառուցված են արհեստական հաստատպինդ և ամուր պարիսպներ, ապահովված իրար շատ մօտ կառուցված բարձր աշտարակներով, բուրգերով և մարտկոցներով։ Կանգնելով քարաժայռերի որևէ ծայրին, ձեր առաջ պատկերանում է մի անյատակ անդունդ, որ շարունակվում է արևելա-հարաւից դէպի արևմուտք և արևելա-հիւսիսից նոյնպէս դէպի արևմուտք։ Քաղաքի երկու կողմերի անդունդներով, որոնք քաղաքից հեռու են 2—3 վերստ տարածութեամբ, հոսում են Ղայբալու և Քարինտակ գիւղերի գետակները և Մազէ-կամուրջի մօտ միանալով կազմում են Գարգար գետը։

Քաղաքը բաւական բարձրութեան վրա լինելով՝ նրա նախկին բնակիչները օգտվել են ստորերկրեայ ջրերից։ Գետինը խոր փորել են և 4, 5, 10 և 12 սաժէն խորութիւնից ջուր հանել։ Այդպիսի հորերի թիւը առաջներում շատ շատ էր, բայց երբ ջրանցքներով քաղաք բերվեց բաւականաչափ ջուր, այն ժամանակ այդ հորերի նշանակութիւնն ընկաւ, և հողով լցվեցին։

Շուշին բարձրութեան վրա լինելով՝ նրա օդը հիանալի է, մաքուր և առողջարար։ Ամառը անտանելի շոգեր չեն լինում և բաւական ամարանոցաւորներ են գալիս։ Աշունը գալիս է բարակ անձրևներ, բայց եղանակը անցնում է բարեխառն։ Ձմեռը թէև խիստ մեծ ձիւն է գալիս և 3—4 ամիս մնում կանգնած, այնուամենայնիւ չոր և տաժանելի ցրտեր տեղի չեն ունենում։ Գարունն անցնում է բաւական խոնաւ և մառախլապատ, պարբերաբար օրը 3—4 անգամ անձրևներ են տեղի ունենում։ Իւրաքանչիւր տան բակում աճեցրած են մրգատու ծառեր և թփեր, որոնք ժամանակին առատ պտուղ են տալիս։

Քաղաքի ժողովուրդը պարապվում է վաճառականութեամբ և արհեստով։ Քաղաքն արտահանում է բուժոժ, մետաքս, մորթի, կաշի և մազեղէն։ Սրա մեծ մասը տալիս է գաւառը։ Ըստ ամենայնի առևտուրը և արդիւնաբերութիւնը սահմանափակ վիճակում լինելով՝ հարկադրել է նրա բնակիչների մի մեծ մասին գաղթել Բագու և Անդրկասպեան երկիրը, ապա Ռուսաստանի քաղաքները։ Գաղթողների փոխարէն գիւղերից եկել են նորերը և նրանց տեղերը բռնել, և այսօր քաղաքը բաւական ընդարձակվել է, հիւսիսից արդէն հասել է քարաժայռերին, արևմուտքից բարձրացել «Գեավուր-Ղալան»։ Այդ գաղթականութեանը մեծ զարկ տուին 1905—6 թ. հայ-թուրքական ընդհարումները։

Լուսաւորութեան և կրթութեան գործը Շուշում բաւական սահմանափակ վիճակումն է։ Քաղաքն ունի մի թեմական հոգևոր դպրոց, որի վրա ծախսվում է տարին 20—22,000 ր. և ուր դաստիարակվում են մօտ 300 աշակերտներ. Մարիամեան օրիորդաց դպրոց, ուր սովորում են 250 աշակերտ-աշակերտուհիներ. եկեղեցական-ծխական միդասեան երկսեռ դպրոցներ Ագուլեաց մայր-եկեղեցու գաւթում, որ պահում է Կ. Հ. Բարեգործ. Ընկեր. Շուշու ճիւղը և ուր սովորում են 60 երկսեռ երեխաներ. Մեղրեցոց եկեղեցու գաւթում, որ պահվում է եկեղեցու և ծխականների հաշւով, սովորում են 70 երեխաներ. ս. Յովհաննու-Մկրտչի Թաղէոսեան դպրոց, ուր սովորում են 120-ի չափ երեխաներ։ Կայ մի քաղաքային դպրոց, ուր սովորում են 250-ի չափ տղաներ. մի րէալական դպրոց, ուր սովորում են 400 աշակերտներ. մի մանկապարտէզ 120 աշակերտներով և մի մասնաւոր Գ. կարգի դպրոց 60 աշակերտներով։ Կայ և ռուսաց Մարիինսկի օր. դպրոց՝ 100-աւոր աշակերտուհիներով։

Քաղաքն ունի Կովկ. Հ. Բարեգ. Ընկերութեան տեղական ճիւղ, որի անդամների թիւը հասնում է 100 հոգու։ Ընկերութիւնը պահում է գրադարան և ընթերցարան։ Քաղաքն ունի այլ և մի որբանոց, ուր դաստիարակվում են 15 որբեր, և մի ջուլհականոց։

Քաղաքումն է գտնվում Ղարաբաղի թեմի հոգևոր իշխանութիւնը—կոնսիստորիա—որ հաստատված է 1836 թ., միւս թեմերի հետ միասին։ Կոնսիստորիան ունի քաղաքի կենտրոնում իր սեփական շինութիւնը, որի մասը կառուցված է 1843 թ. Բաղդասար միտրոպոլիտ Հասան-Ջալալեանցի ծախսով։ Այս շինութեան մէջ էր տեղաւորված թեմական դպրոցը, որ այժմ տեղափոխված է նրա համար՝ պ. Խանդամիրեանցի հաշւով կառուցված նոր շինութիւնը, իսկ հին շինութեան մէջ զետեղված է Մարիամեան օրիորդաց դպրոցը։ Իսկ միւս մասը, որի մէջ ապրում է թեմի առաջնորդը և զետեղված է կոնսիստորիան, կառուցված է 1872 թւին Սարգիս արքեպ. Հասան-Ջալալեանի ծախքով։

Հոգևոր տեսչութիւնն ունի մի տպարան, բայց հնացած լինելով՝ թողնված է առանց գործադրութեան։

Քաղաքն ունի 4 եկեղեցիներ՝ Ագուլեաց ս. Աստուածածին, Ղազանչեցոց ս. Ամենափրկիչ, Մեղրեցոց ս. Աստուածածին և Վերին-Թաղի ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ։ Առաջին եկեղեցու կառուցման թիւը յայտնի չէ, բայց ամենահինն է, իսկ վերանորոգված է 1882 թ.։ Երկրորդ եկեղեցին հիմք է դըրված 1868 թ. և աւարտված է 1887 թ.։ Երրորդ եկեղեցին կառուցված է 1838 թ., իսկ չորրորդը 1847 թ.։ Բացի այս եկեղեցիներից՝ քաղաքն ունի և կոյսերի մի մենաստան կամ անապատ, ուր սպասաւորում են թւով 4 կոյսեր։ Այս մենաստանը կառուցված է 1816 թ.՝ կոյս Հռիփսիմէ Բահաթրեանցի ծախքով։

Քաղաքի 4 եկեղեցիները և կոյսերի մենաստանն ունեն 14 քահանաներ, որոնցից 3-ը սպասաւորում էին Ագուլեաց եկեղեցում (այժմ կարգալոյծ եղած բանտումն են, որովհետև նրանց եկեղեցում բռնվեցին պայթուցիկ նիւթեր), 4-ը Ղազանչեցոց եկեղեցում, 3-ը Մեղրեցոց, 3-ը ս. Յովհաննու-Մկրտչի և 1-ը կոյսերի մենաստանում։ Այս 14 քահանաներից մէկը ճեմարանաւարտ է, 3-ը թեմականաւարտ, իսկ 10-ը մասնաւոր կրթութեան տէր։

Եկեղեցիներն ունեն մօտաւորապէս՝ Ագուլեացը 400 ծուխ, Ղազանչեցոցը 460, Մեղրեցոցը 700 և ս. Յովհաննու-Մկրտչինը 440։ Տարվայ մէջ Ագուլեաց եկեղեցում միջին թւով կատարվում է 85 մկրտութիւն, 17 պսակ և 46 ննջեցեալ։ Ղազանչեցոց եկեղեցում 99 մկրտութիւն, 33 պսակ և 60 ննջեցեալ։ Մեղրեցոց եկեղեցում 160 մկրտութիւն, 47 պսակ և 107 ննջեցեալ, և ս. Յովհաննէս եկեղեցում 80 մկրտութիւն, 28 պսակ, և 58 ննջեցեալ։ Այսպէս ամբողջ քաղաքում տարին կատարվում է միջին թւով 424 մկրտութիւն, 125 պսակ և 181 ննջեցեալ։ Իւրաքանչիւր տարի հայ համայնքին աւելանում է 243 հոգի։ Կոյսերի մենաստանը ծուխ չունի։

Քաղաքի եկեղեցիներն ունեն մուտք տարին—Ագուլեացը 880 ր., նոյնքան էլ ծախք. Ղազանչեցոցը 2192 ր., ծախք 1518 ր., խնայում է 1900 ր., Մեղրեցոցը 1462 ր., ծախք 2445 ր., ունի մայր գումար 11,972 ր., ս. Յովհաննէս-Մկրտչինը 696 ր., ծախք 470 ր., խնայում է 226 րուբլի. կոյսերի մենաստանն ունենում է 120 րուբլի մուտք, նոյնքան էլ ծախք։

Քաղաքի հայերը կազմում են մօտ 2000 տուն, իսկ 15,600 շունչ, որից 8000 արական և 7600 իգական։ Այս բազմութիւնից քաղաքիս դպրոցներում սովորում են 1760 հոգի. եթէ այս թւին աւելացնենք և քաղաքից դուրս օտար քաղաքներում ուսանողներ 100 հոգի, այն ժամանակ դաստիարակվում են 1860 հոգի, որ համեմատած քաղաքացիների թւի հետ՝ շատ քիչ է։ Առհասարակ նկատելի է, որ ուսումնական տարվայ սկիզբներում խնդրատուների մեծ թիւ է լինում, գլխաւորապէս չքաւոր դասակարգից, բայց դրանից շատ քիչ մասն է ընդունվում դպրոցներում, տեղ չը լինելու պատճառով։ Բարւոք կը լինէր, որ քաղաքացիները ծխական դպրոցներ բանային Ղազանչեցոց և կոյսերի եկեղեցիների գաւիթներում, չքաւոր դասի որդոց համար. թերևս այդպիսով հնարաւորութիւն լինէր թւով 120 երեխաներ ազատել կորըստից։

Շուշու առևտուրը զարգացած չէ։ Այս երևում է գլխաւորապէս այն բանից, որ քաղաքի հին առևտրականները կամաց-կամաց, իրար ետևից տեղափոխվել են օտար քաղաքներ, թէև դրանց տեղերը բռնել են նորերը և աւելի թւով, քան առաջ էին, սակայն նկատելի է, որ ամենքն էլ դժգոհ են իրանց վիճակից։

Շուշին բաւական բարձրութեան վրա լինելով՝ չունի յարմարաւոր ճանապարհներ հարևան գիւղերը և աւանները գնալու։ Սայլերի և կառքերի փոխարէն բանում են գրաստներ։ Շուշին կապված է Անդրկովկասեան երկաթուղու Թիֆլիս-Բագու գծի հետ Եւլախ կայարանում։ Մինչև Շուշի խճուղի ճանապարհի երկարութիւնը 105 վերստ է, բայց բաւական ձանձրացուցիչ ճանապարհորդների համար, առաւելապէս այն ժամանակ, երբ յորդացած են լինում Թառթառ և Խաչէն գետերը։ Շուշու արևմտեան կողմից մի ճանապարհ կառքերի համար գնում է դէպի Գօրիս քաղաքը. այդ ճանապարհի երկարութիւնը 80 վերստ է։ Այլևս Շուշին սայլերի համար ոչ մի ճանապարհ չունի։

Վերջերս կամեցան Շուշին լեռնային ուղիով կապել Գանձակի հետ, որի համար և ազգի օժանդակութիւնով ծախսվեց 90,000 րուբլի, բայց մնաց թերի։ Այժմ կառավարութիւնը ջանքեր է գործադրում Շուշին յարմարաւոր ճանապարհով կապել Կարեագին գիւղի հետ, որ գրեթէ աւարտվելու վրա է։ Այս ճանապարհում գիւղացիները աշխատում են ձմեռվայ ամիսներում ձրիաբար որպէս կոռ ու բէկառ։ Արդեօք այս է պատճառը, որ Շուշու առևտուրը ծաղկած չէ, թէ առևտրականների թւի աւելանալը. պարզ որոշել անկարելի է։ Սակայն ինչ էլ որ լինի, Եւլախ-Շուշի երկաթուղու գիծը կառուցվելուց Շուշու հանգամանքները զգալի փոփոխութեան կենթարկվեն, առևտուրը կը ծաղկի և կեանքի ու լուսաւորութեան պայմանները զգալի կերպով կը փոխվեն դէպի լաւը, առաջինն և աչքաղը։

Շուշին թէև ծաղկած չէ մի շարք անյարմարութիւնների մէջ գտնվելուն պատճառով, այնուամենայնիւ համարվում է ամբողջ Ղարաբաղի մայրաքաղաքը, նրա կենտրոնը։ Նա, Շուշին, արևմտեան կողմից ունի Զանգեզուրի գաւառը, որի ժողովրդի միակ ճանապարհը Շուշու միջովն է դէպի օտար քաղաքները և որի ժողովուրդն իր առևտուրն անում է Շուշում։ Արևելա-հարաւային կողմից ընկած է Կարեագին գաւառը, իսկ հիւսիսային կողմից Ջիւանշիրը։ Այսպէս երկաթուղու գիծը Շուշուն հասնելուց՝ զարկ կը տայ քաղաքին աւելի ընդարձակվելու, բազմանալու և բազմաթիւ ժողովուրդ կենտրոնանալու այդտեղ։

Պետ.

◆ Հարկային տեսուչը տեղեկացրել է Թիֆլիսի քաղ. վարչութեանը, որ իր ուղարկած ընտրողական ցուցակների մէջ մոռացմամբ չէ յիշատակել 3-րդ Պետական Դումայի անդամ Ֆ. Տիմօշկինի անունը, որը ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք է վայելում առևտրական ցենզի հիման վրա։

◆ Ռուսաստանի զանազան մասերում 3-րդ Դումայի աջակողմեան անդամները կազմակերպում են նախընտրական ժողովներ և ճառեր արտասանում։

◆ Նացիօնալիստները նախընտրական ժողովներում գլխաւորապէս ճառում են այլազգիների հարցի և իրանց ծրագրի մասին՝ նրանց յիշեցնելով, ինչպէս կոմս Բոբրինսկին, կոչ են անում մանաւանդ այլազգիներին՝ տալ իրանց ձայները նացիօնալիստներին։

◆ Հոկտեմբերեան կուսակցութեան փոխ-ցեալ պատգամաւորներից մէկը՝ Կլեժալ 4-րդ Պետական Դումայի ընտրութիւնների առթիւ «Р. В.» լրագրի աշխատակցի հետ խօսելիս յայտնել է, որ հասարակութիւնը ձգտում է ընտրել պրոգրեսիստներին և ինքն էլ միանգամայն միանում է այդ ձգտմանը։ Նա, ի միջի այլոց, մատնանշել է, որ «հոկտեմբերականութիւնը», որի սկզբունքների գրօշակը այնքան մաքուր էր, 3-րդ Դումայում պլասելով յարմարուելով և ստրասարերեց կառավարութեանը։ Այդ տեսակէտից անհրաժեշտ է համարում աւելի հաստատուն քաղաքական համոզմունքների մարդկանց ընտրութիւնը։ Շատ տեղերում նրանց կօմիտէները իրապէս գոյութիւն չունին, իսկ անդամներից շատերը միացած են պրոգրեսիստներին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յուլիսի 31-ին, գիշերվայ ժամը 1-ին, «Ապոլլօ» պրօէկտորի և ժամում աւտօմօբիլներ պահող Թիֆլիսեցի Եմիլ Դանիլօվէն Լանկը և, ինքնասպանութիւն գործելու նպատակով, կարբօլեան թթուտ ընդունել, դուրս է գալիս փողոց և վայր ընկնում։ Նրան իսկոյն ուղարկում են Միքայէլեան հիւանդանոց, ուր առանց ուշքի գալու մեռնում է։ Ինքնասպանութեան պատճառը յայտնի չէ։

◆ Յուլիսի 31-ին Սոլլաքսկի շուկայում երկու անյայտ անձինք կողոպտել են չինացի ակնավաճառ Լէհատ-Տաիին՝ հանելով նրա գրպանից դրամատուփ 41 ր. 70 կօպէկով։ Կալանաւորել է յանցագործ յայտնի գրպանահատ Թիֆլիսեցի Ալէքսանդր Միխայլովիչ Տէր-Օհանեզովը, որը և խոստովանել է իր գործած յանցանքը։

ՄԱՅՐԱԲԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

◆ Նոր Սողոմոն.—Պաւլօգրադ քաղաքի սինագօգում ռաբբին ճառ խօսեց, կոչ անելով, որ ընտրող հրէաները մի քանիսը ձայն տան Պետական Դումայում աջակողմեաններին, մի քանիսն էլ՝ ձախակողմեաններին, որպէսզի ով որ բեղամաց էլ լինի, «մերձեցելով հրէաներին տեղեկացող լինելու մէջ»։

◆ Ռուս քաղաքների բարեկարգումը.—Եւրոպական Ռուսաստանի 762 քաղաքներից ջրմուղ ունեն միայն 19%, հանուր թւեյ $1/5$-ից պակաս։ Հէաափօս ունեն քաղաքների համար թւեյ միայն 18%, տրամվայ $5\frac{1}{2}$%, իսկ կանալիզացիա՝ միայն $3\frac{1}{2}$%։

Եւրոպական Ռուսաստանի բոլոր քաղաքների վրա, որոնց բնակիչների թիւն է 18 միլիոն, գալիս է միայն 62,000 հիւանդանոց, այսինքն 290 հոգի բնակչութեանը՝ մէկ հիւանդանոց։ Դպրոցական տարիքի հասած մանուկների համար, որոնց թիւն է 1,050,000, բաւում են 8000-ից պակաս տարրական դպրոց։

◆ Ժողովրդ. լուսաւորութեան մինիստրը.—Լուսաւորութեան մինիստրը թոյլատրել է դպրոցական հոգաբարձութիւններին՝ թոյլ տալ ուսուցչական ինստիտուտների սաներին ամուսնանալ։

◆ Հազուագիւտ դէպք.—Նոյոց հաբրաութեան տէր Ի. Բէլեակովը, Րիբինսկ քաղաքում, նկատեց որ իր աջ մատի թանգագին բրլիանտը անհետացել է։ Նրա բազմաթիւ ծառայողները սկսեցին փնտրել ու գտնողին խոստացրին տալ 100 րուբլի։ Սակայն, բոլոր փնտրտուքները զուր անցան։ Անցան ամիսներ։ Բայց ահա Բէլեակովի ծառաներից մէկը մորթեց իր հաւը, որի ստամոքսում գտնվեց կորած բրլիանտը։

◆ Տարրական դպրոցների աշակերտութեան էքսկուրսիաները.—Լուսաւորութեան մինիստրութիւնը որոշել է պետականից անել տարրական դպրոցների աշակերտութեան էքսկուրսիաները։ Ընդհանրապէս էքսկուրսիաներ սահմանել ոչ միայն կանիկուլներին, այլև ուսման որոշ ընթացքում, քանի որ դրանք ունեն կարևոր դաստիարակչական նշանակութիւն։

◆ Ընծաների փոխանակութիւն.—Ռուսաստանը հնագոյն յայտնի ֆրանսիացի բարօն դը Բայէ, իբրև նշան բարեկամութեան, նուիրեց Ն. Ի. Գուչկովին փորփեղ արծաթէ թաս, որի յատակում գրված է 1812 թւի մի հին նամակ։ Գուչկովն էլ նուիրեց բարօնին թուլեայ մի փոքր, որ վերցրել էին պատերազմի ժամանակ, Բոբրինեան դաշտում։ Գուչակը կապած է արծաթեայ զնդեցիկ յինտալի վրա։

◆ Մէկ դարից աւելի առաջ մարզիկ—1812 թւի Հայրենական պատերազմին մասնակցողներից մինչև հիմա կենդանի են հետևեալ անձերը, հասած հետևեալ տարիքների. գիւղացի Փուշև 110 տարեկան է, [illegible] 108 տ., [illegible] 119 տ., [illegible] 122 տ., գիւղաց. [illegible] 115 տ., [illegible] 119 տ., [illegible] 113 տ., գիւղացի [illegible] 120 տ., գիւղացիներ [illegible] 104 տ., Գավրիլով 110 տ., [illegible] 110 տ., [illegible] 111 տ., [illegible] 111 տ., [illegible] 115 տ., գիւղաց. Նովիկով 118 տ.։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ԴԱՐԱՍԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Մեծ-Շարաբխանա, 29 յուլիսի

[illegible] 28-ին դերասան Ոսկանեանի [illegible], մասնակցութեամբ Տէր-Դաւթեանի, [illegible] «Պէպօն»։ [illegible]

[illegible] սութեան պատճառով՝ խաղը ընդհանրապէս անցաւ աւելի քան թոյլ և պիէսը չը գործեց ցանկալի տպաւորութիւն։

Պէպօյի չափազանց պատասխանատու դերը կատարում էր Թատերասէր Ռոստոմեանը, որը դժբաղդաբար իր թոյլ, միակերպ, անմշակ խաղով անկարող եղաւ պատկերացնել հերոսի ամբողջացրած տիպը։

Ոսկանեանի Զիմզիմօվը անչափ տիպիկ էր, ինքնուրոյն հոգեբանական գծերով հարուստ և խաղը մտածված։ Խաղին շատ էր խանգարում ձայնի կեղծ տոնը և Թիֆլիսի բարբառը։

Անման էր Տէր-Դաւթեանը (Գիքօ), լաւ էին Ցասմիկ (Շուշան-էփէմիա) և Կոստանեան (Կակուլի), բաւարար էր Սամուէլը (Սամսօն)։

Հանգուցեալ մեծ դրամատուրգի անմոռանալի յիշատակը յարգելու և մեր ծերունի տաղանդաւոր կոմիկի գեղարուեստական խաղից հոգեկան բաւականութիւն ստանալու համար թատրօն էր շտապել բաւական ստուար հասարակութիւն։

Մ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 31 յուլիսի

Կարդալով «Հորիզոն» թերթի № 164-ի մէջ «Հացի սակագինը» վերնագրով փոքրիկ մի յօդուած՝ «Քաղաքացի» ստորագրութեամբ, ես գալիս եմ միանգամայն իմ համամտութիւնը յայտնելու յօդուածագրին՝ քաղ. վարչութեան հացէին նրա գրածների վերաբերմամբ։ Քաղաքացին ասում է իր յօդուածում.

«Ինչպէս երևում է, վերջին տարիներս քաղ. վարչութիւնը ուշադրութիւն է դարձնում քաղաքացիների ամենաանհրաժեշտ պիտոյքների վրա և նրանց հսկումը յանձնում է այնպիսի մարդկանց, որոնք ի մօտոյ ծանօթ են ինչպէս տեղիս, նոյնպէս և Ռուսաստանից բերվող մթերքների շուկայի գների հետ։ Ցանձնաժողովների անդամների գործին տեղեակ լինելը միմիայն հնարաւորութիւն կը տայ անաչառ գների որոշելու մէջ»։

Քաղաքացու այս ձայնը ոչ միայն իր կամ մի քանի հոգու ձայնն է, այլ տասնեակ հազարաւորների, որոնք յուսահատված իրանց իրաւունքների անպաշտպանութիւնից միշտ բողոքել են և մեղադրել քաղ. վարչութիւնը՝ նրա անփութութեան համար։

Սակայն վերջին տարիներս, ինչպէս երևում է, քաղ. վարչութիւնը ինքը զգալով իր սխալները՝ սկսել է ժողովրդի տրտունջներին ընդառաջ գնալ և արդարութեամբ հետևել ժողովրդի արդար պահանջներին ու կանգնել իր կոչման բարձրութեան վրա։ Դա պատիւ է բերում մեր քաղաքի կառավարիչներին։

Քաղաքացին, ինչպէս երևում է իր յօդուածից, լսել է, որ փանչի-հացթուխները ուղիմատում են ներկայացրել նահանգապետին, որպէսզի սա անուշադիր թողնէ քաղ. վարչութեան վճիռը և հացի սակագինը մնայ նոյնը, ինչ որ կար. իսկ հակառակ դէպքում իրանք ստիպված պիտի լինեն իրանց փուռերը փակելու...

Ուրեմն պարոնայք փանչի-հացթուխներից է կախված Թիֆլիսի 350,000—400,000 ժողովրդի «լինել չը լինելու» հարցը... Ուրեմն, եթէ նրանց խաթրին դիպչէք, նրանք կարող են ձեզ սովամահ անել և իրանց հպատակեցնել թէ քաղ. վարչութիւնը և թէ... Այդպէս չէ...

Սոսկալի դրութիւն...

Petit Geulit

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Պուանկարէի հետ միասին Պետերբուրգ են եկել Պարիզի ամենաազդեցիկ թերթերի ներկայացուցիչները՝ «Journal»-ի կողմից Լիւդվիգ Նօդօ, «Matin»-ի կողմից Ժիւլ Գեդեման։ Երկուսն էլ զինուորական հարցերում մասնագէտներ են։

◆ Լրագրական մասնաւոր հեռագիրների ասելով՝ երկրաշարժը Կ. Պօլսում և Ադրիանուպօլսում չափազանց կործանարար է եղել։ Սպանվածների և վիրաւորվածների թիւը մի քանի հազարների է հասնում։ Հեռախօսական հաղորդակցութիւնը Ադրիանուպօլսի և Զմիւռնիայի միջև ընդհատված է։

◆ Կ. Պօլսի երիտասարդ-թիւրքերի թերթերը, մատնանշելով որ ներկայումս ստեղծված մթնոլորտում անկարող են պահպանել իրանց գոյութիւնը, ընդհատել են իրանց հրատարակութիւնը։ Երիտասարդ թիւրքերի կօմիտէտը հրապարակօրէն գործելու փոխարէն՝ սկսել է գաղտնի գործունէութիւն և այն էլ, գլխաւորապէս, զինուորականների շրջանում։

◆ Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ Բարձրագոյն Դուռը որոշել է ի կատար չածել իր կարգադրութիւնը խալացիներին արտաքսելու մասին։ Այդ քայլով նա յոյս ունի խաղաղութեան բանակցութիւնները դիւրացնել։

◆ Բարձրագոյն Դուռը ընդունել է ապստամբ ալբանների գլխաւոր պահանջները։

◆ Զանքեր են լինում Ամերիկայի և Եապօնիայի միջև բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ ստեղծելու։

◆ Իւանշիկայի հրամանով փակված է 1500 տարուց աւելի հրատարակվող չինական «Կինգնաօ» լրագիրը։

◆ Բրիւսսելից հաղորդում են մայրաքաղաքի թերթերին, որ դալայ լաման ուղարկելով եապօնական նոր միկադօյին Բուդդայի պատկերը՝ խնդրում է պաշտպանել Տիբեթի բուդդիստներին չինական բարբարոսների բռնութիւններից։ Միևնոյն խնդրքով դիմել են նաև Ռուսաստանին և Անգլիային։

◆ Րեազանի Դիմիտրի եպիսկոպոսը մի շրջաբերական է ուղարկել հոգևորականութեանը, առաջարկելով չօրհնել «սպիտակ ծաղկի» և «հացահատիկների» տօնի հանդիսակութիւնը, որովհետև նրանք զուրկ են քրիստոնէական բնոյթից և կատարվում են այնպիսի էմբլէմաներով, որոնք յիշեցնում են մասօնական նշանները, իսկ եկեղեցական ծխական դպրոցների ուսուցիչներին և աշակերտներին՝ հրաժարվել հանդիսակութեան մասնակցութիւնից։

◆ Մօսկվայի նահանգի Բօգօրօդսկի գաւառում սկսված հրդեհների դէմ մաքառելու համար ուղարկված են հետևակ զօրքերի 3 բատալիօն և կօզակների մի հարիւրեակ։ Գաւառի ֆաբրիկաներից մի քանիսը դադարեցրել են իրանց աշխատանքները, որովհետև բանուորները զբաղված են հրդեհները հանգցնելով։

◆ Մօսկվայի համասլաւօնական մեղուապահների 3-րդ համագումարին այս անգամ ևս չեն մասնակցել լեհերը՝ քաղաքական պատճառներից դրդված։ Այդ առիթով համագումարի նախագահ Կալուգինը համասլաւօնական մեղուապահների միութեան լեհական բաժանմունքի նախագահ, Լվօվի համալսարանի պրոֆեսոր յայտնի գիտնական Ցեսելկիից մի նամակ է ստացել հետևեալ բովանդակութեամբ. «Թոյլ տուէք, պարոն նախագահ, գրելու ձեզ ֆրանսերէն լեզուով, որովհետև դուք չը գիտէք լեհերէն լեզուն, իսկ ես՝ ձերը։ Ես շատ շնորհակալ եմ ձեր ուղարկած հրաւէրից՝ մասնակցելու սլաւօն մեղուապահների կօնգրէսին, սակայն Մօսկվա գալ չեմ կարող այն միևնոյն պատճառով, որի հիման վրա մեր ժուրնալիստներն ու սօկօլները չը գնացին Պրագա։ Ռուսաց կառավարութիւնը լեհերի վրա չէ նայում որպէս սլաւօն եղբայրների... Յայտնեցէք իմ շնորհաւորութիւններն ու բարեմաղթութիւնները կօնգրէսին»։

◆ Մօսկվայի շոգ եղանակների շնորհիւ (տաքութիւնը հասնում է 25 աստիճանի) արևահարութեան բազմաթիւ դէպքեր են պատահել, նոյնիսկ էլեքտրաքարշի վագօնի մէջ։

◆ Բօխումում էլեքտրաքարշի վագօնի զսպանակը փչանալու պատճառով, վագօնը գծից դուրս գալով ներս է մտել մօտակայ պանդոկը։ Երեք հոգի սպանվել են, իսկ 7 հոգի ծանր և 10 հոգի էլ թեթև կերպով վիրաւորվել։

◆ Պետերբուրգի ճանապարհների հաղորդակցութեան ինժեներների ինստիտուտը յուլիսի 21-ից ընդունելութեան խնդիրքներ այլևս չէ ընդունում։ Ընդամենը կայ 150 ազատ տեղ, մինչդեռ ստացված խնդիրները հասնում են 900-ի։

◆ Սարատովի նահանգում անտառների շոգեր են տիրում։ Սարատով քաղաքի մէջ ջրի գործածութիւնը աւելացել է օրական 200,000 վեդրօ։

◆ Վլադիմիրի նահանգի բոլոր ծայրերից տեղեկութիւններ են ստացվում անտառային հրդեհներ բռնկվելու մասին։

◆ Ռուսաց սինօդը հրամայել է հոգևոր կօնսիստօրիաներին, որպէսզի այսուհետև ուղղափառներին կաթոլիկների հետ պսակելիս վարվեն 1891 թւի շրջաբերականի համաձայն և պահանջեն պսակվողներից ստորագրութիւն, որ այդ ամուսնութիւնից ծնված զաւակները կը կնքվեն ուղղափառ եկեղեցում։

◆ Վերջին տասն օրերի ընթացքում Րօստօվում (Դօնի վրա) բողոքի են ուղարկված 150 մուրհակներ։ Սպասվում են մի շարք սնանկութիւններ։ Շուկայում ճնշված տրամադրութիւն է տիրում։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

31 յուլիսի

ՊԵՏՐՕԿՕՎ։ Ջենստօխօվում Նօվայա և Կրակօվսկայա փողոցներում գնդակների հարուածներով սպանված են մագիստրատի ծառայողն ու գործարանական մի բանուոր։ Յեղափոխական վրէժառու խմբակին պատկանող ոճրագործները փախել են։ Նրանց անձնաւորութիւնը պարզված է։

ԴՈՐՏՄՈՒՆԴ։ Գէլզէի երկաթագործարանում սպանվել են 10 բանուոր, 1-ը ծանր կերպով խեղանդամված է։

ԿԱՀԻՐԷ։ Եգիպտ., լօրդ Կիչնէրի և պրեմիէրի կեանքի դէմ դաւադրութիւն կազմելու մէջ մեղադրվող 3 անձինք դատապարտված են 15 տարվայ բանտարկութեան։

ՕԴԵՍՍԱ։ Այստեղ եկան մեղուաբոյծների համասլաւօնական ժողովի 160 անդամները և դիտեցին քաղաքը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ, ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ!

Երևան են եկել մեր Սպէրմինի սակաւարժէք նմանողութիւնները, որոնք ըստ ազդեցութեան ոչ մի առնչութիւն չունեն մերինի հետ, և դեռ յաճախ նրանք պարունակում են իրանց մէջ առողջութեան համար վնասակար նիւթեր։

Նեվրաստենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոքախտի, սիֆիլիսի, սնդիկային թմրութեան հետեւանքների, սրտի հիւանդութիւնների (չաղութիւն, սրտի ընդարձակութիւն, սրտի բաբախումն, պէրէբոյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկօհօլիզմի, ողնաշարի հիւանդութեան, կարուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետևանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականների և բժիշկների գիտութիւնները։ Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել

ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԵԼԻ

անուան վրա և հեռու մնալ զանազան անուններով երևան եկող բոլոր մահլամներից և հեղուկներից, որոնց սակաւարժէք. համար հրատ. ունենք առանձին բրօշիւր, որն ուղ. է ձրի՝ ՍՊԵՐՄԻՆԻ մասին եղած նոր գրական. հետ միասին։

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ
ПРОФЕССОРЪ Д-РЪ ПЕЛЬ и С-ья
ПОСТАВЩИКИ ДВОРА
ЕГО ИМПЕРАТОРСК. ВЕЛИЧЕСТВА
С. ПЕТЕРБУРГЪ
В. О. 7 линія 18

(П. 68382) 16—13

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նկարչութեան, չքեղ ձեռագործի եւ կարուձեւի դպրոցաւարտ, երեք տարվայ փորձառութեամբ մասնագէտ ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ, պաշտօն է որոնում հայոց ծխական կամ պրօֆեսիօնալ դպրոցներից մէկում. կարող է ստանձնել նաև ՎԵՐԱԿԱՑՈՒՀՈՒ պաշտօն։ Վերոյիշեալ առարկաներից ունի ատեստատ վկայականներ։ Համաձայն է գնալ թէ ուրիշ քաղաքներ և թէ գաւառները։ Դիմել՝ «Հովիտ» խմբագրատանը Ե. ա.-ք. Երզնկեանցին։ Редакція „Овитъ", Курная ул. № 3.
(հ. կ.) 541. 4—4

ՎՐԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՑԻՆԿՕԳՐԱՖԻԱՆ
Ընդունում է ցինկօգրաֆիական կլիշէների պատուէրներ և պատրաստում է մաքուր, ճշգութեամբ և մատչելի գներով։
Թիֆլիս, Վանքի Մեծ փողոց։
(հ. կ.) 522. 6—5

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է յաջողակ ձայն ունեցող և ժամակարգութեան հմուտ տիրացու, որը նաև կունենայ դասեր դպրոցում։ Պահանջվում է կրթական ցենզ ոչ պակաս քան թեմական դպրոցի Դ. դասարանի։ Դիմել՝ Петровскъ, Дагестанской обл., Армянскому церковно-приходскому Попечительству.
(հ. կ.) 547. 4—3

ՏԱՆԱԿԵՐՏ գիւղի երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ և ՄԻ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ
Ցանկալի է լինեն ամուսիններ կամ քոյր և եղբայր։ Պայմանների համար դիմել նոյն գիւղի դպրոցի հոգաբարձութեան, Վերին-Ագուլիս։ 558. 3—2

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/4. Տելեֆօն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։

Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանօնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլլօգրաֆիա (ըմինգտօն և ուր. և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանօններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից)։

Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ
(և. հ. կ.) 555. 0—2 Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎ ԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագրեր, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տելեֆօն № 67.